

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΞΥΝΕΚΔΗΜΟΣ

ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΥΠΟ

ΛΟΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΞΥΝΤΑ ΞΞΟΜΕΝΟΝ

Έτος Α'. Έν' Αθήναις τήν 15 Φεβρουαρίου 1849. Άρ. 5.

ΛΟΓΟΣ

Έκφωνηθείς τήν 10 Οκτωβρίου

Υπὸ

ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας

Διαδεχομένου τήν Πρυτανείαν τοῦ Πανεπιστημίου.

Κύριοι!

Διαδεχόμενος τήν κατὰ τὸ ἤδη ἀρχόμενον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος πρυτανείαν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ψῆφος τῶν ἀξιολύμων συγκαθηγητῶν μου καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ εἰς ταύτην ἐπευδοκῆσαντος φιλομούτου ἡμῶν Ἀνακτος με ἐκάλεσε, διαδέχομαι καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος τούτου τὸν μετὰ ζήλου πολλοῦ καὶ συνέσεως κατὰ τὸ λήξαν ἀκαδημαϊκὸν ἔτος τοῦ Πανεπιστημίου πρυτανεύσαντα, διὰ νὰ ἐκφράσω πανδήμως τὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸν σύλλογον τῶν καθηγητῶν, οἵτινες με ἐτίμησαν με τὴν ψῆφόν των, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν πρόθυμον καὶ εὐλκρινῆ αὐτῶν συνεργίαν πρὸς πᾶν ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν πρόοδον καὶ εὐδοξίαν τοῦ ἀνωτάτου τούτου τῆς Ἑλλάδος διδασκηρίου. Ἐπόμενος δὲ εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς παρ' ἡμῖν εἰσαχθὲν καὶ καλῶς ἔχον ἔθος, ἔρχομαι νὰ συνεισφέρω καὶ ἐγὼ τὸν εὐτελεῆ ἔρανό μου εἰς τὴν σημερινὴν πνευματικὴν ἐστίασιν, καὶ λαμβάνων ὑπόθεσιν τοῦ εἰσιτηρίου μου λόγου τὴν περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξαν νὰ βασανίσω ταύτην ἐν συντομίᾳ.

Ἐμυνητοὶ ἰδέαι ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἐκεῖναι, αἵτινες
(Φυλ. Ε'.)

δι' ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἤθελον εὐρεθῆ ὅτι οὐτ' ἀμέσως, οὐτ' ἐμμέσως πηγάζουσιν ἐκ τῆς πείρας, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐν τῷ πνεύματι ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐν σώματι ταύτης ζωῆς· εἴτε διότι εἶναι σύμφυτοι με αὐτὸ κατὰ τὴν λειβνίτειον δόξαν, εἴτε διότι ἀπεκτήθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἐτέρᾳ τινὶ προγενεστέρᾳ ζωῇ κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος. Ζητεῖται δὲ, ἂν τοιαῦται ἰδέαι ὅπως ὑπάρχουσιν καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀσχολῆσαν μέχρι τοῦδε πολλοὺς τῶν φιλοσόφων, ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ὡς πολλοῦ λόγου ἄξιον.

Πατὴρ τῆς περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξης ὑπῆρξεν ὁ δαιμόνιος Πλάτων, ὁδηγηθεὶς βαθμηδὸν πρὸς ταύτην ὑπὸ τῶν δογμάτων τοῦ Ἡρακλείτου καὶ Πυθαγόρου καὶ ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτους, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔτη πολλά ἐμαθήτευσεν. Παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους μαθάνομεν, ὅτι ὁ Πλάτων πρὸ τοῦ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Σωκράτην, μαθητεύσας παρὰ τῷ Κρατύλῳ, ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τὰ δόγματα τοῦ Ἡρακλείτου, καθ' ἃ οὐδεμία ἐπιστήμη, ἤτοι γνῶσις ἀληθῆς καὶ βεβαία, δύναται νὰ ὑπάρχῃ περὶ τῶν αἰσθητῶν, ὡς πάντων ἀεὶ ῥεόντων καὶ διηλεκτῶς μεταβαλλομένων· ἐνστηθίσας δὲ τὴν ἡρακλείτειον ταύτην δόξαν, ἐνέμεινεν εἰς αὐτὴν μέχρι τέλους, δογματίζων, ὅτι αἱ αἰσθήσεις δὲν δύναται νὰ παράσχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον γνῶσιν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν τῶν ὄντων. Κατόπιν γενόμενος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους καὶ διδαχθεὶς παρ' αὐτοῦ νὰ ζητῆ ἐν πᾶσι τὸ καθόλου οὐσιώδες καὶ ἀμετάβλητον, τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται διὰ τοῦ ὀρισμοῦ καὶ ἐξ οὗ τὰ καθ' ἕκαστον καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον διάφορα ὀνομάζονται, ὑπέλαβεν ὅτι τὸ καθόλου, ὡς μόνιμον καὶ ἀμετάβλητον, δὲν εἶναι τι τῶν ἀεὶ ῥεόντων καὶ διηλεκτῶς μεταβαλλομένων αἰσθητῶν, ἀλλ' εἶναι τι νοητὸν μόνον, πάσης αἰσθήσεως ὑπερκείμενον· ὅτι δὲν εἶναι καθαρὸν προῖόν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐπεξεργαζομένης δι' ἀναλύσεως, συνθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως τὴν ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων εἰς τὸ πνεῦμα διδομένην ὕλην τῶν γνώσεων, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὑπαρξίν· ὅτι εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν αἰσθητῶν ὄντων, τὸ ὄντως εἶναι αὐτῶν. Ὄνόμασε δὲ τὰ νοητὰ ταῦτα ὄντα ἰδέας καὶ ὑπέθεσεν αὐτὰς ἀρχὰς τῶν αἰσθητῶν ὄντων, ἀνικαταστήσας αὐτὰς εἰς τοὺς ἀριθμοὺς, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον ἀρχὰς τῶν ὄντων οἱ πυθαγόρειοι. Αἱ ἰδέαι κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι τὰ ἀρχέτυπα τῶν αἰσθητῶν ὄντων, πρὸς ἃ ταῦτα γίνονται καὶ τὰ ὁποῖα ἀτελῶς μόνον ὑπ' αὐτῶν παριστῶνται· ὡς δὲ τοιαῦτα δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς εἰδοποιοὶ τινες τῆς προϋποτιθεμένης ἀνειδέου ὕλης ἀρχαί, οἷαι ὑπετέθησαν καὶ οἱ ἀριθμοὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Πυθαγόραν, τοῦ ὁ-

ποίου τὴν φιλοσοφίαν μετὰ σπουδῆς μελετήσας ὁ Πλάτων ἐν πολλοῖς ἐμιμήθη.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων γίνεται φανερόν, ὅτι αἱ δοξασίαι τοῦ Ἡρακλείτου περὶ τῆς διηλεκτοῦς τῶν αἰσθητῶν ὄντων ῥοῆς καὶ τῆς εἰς ἐπιστήμην ἀνεπιτηδείότητος τῶν αἰσθήσεων, τὰ δόγματα τῆς ἰταλικῆς σχολῆς περὶ τῶν ἀριθμῶν ὡς εἰδοποιοῦν τοῦ κόσμου ἀρχῶν, καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους, ἡ ἐν πᾶσι τὸ καθόλου, οὐσιώδες καὶ ἀμετάβλητον ζητοῦσα καὶ τοῦτο τὸ ἀληθὲς εἶναι τῶν ὄντων ὑπολαμβάνουσα, ἦσαν αἱ ἀφορμαί, τὰς ὁποίας ὁ γόνιμος τοῦ Πλάτωνος νοῦς δεξάμενος ἐξῶθεν, ἐσχημάτισεν τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν οἱ αἰῶνες ἐθαύμασαν. Κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται διὰ τῶν αἰσθήσεων νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀληθὲς εἶναι, ἤτοι τὴν καθαρὰν οὐσίαν τῶν πραγμάτων· ἀ. διότι ἐν τῇ αἰσθήτῃ ἡ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς κατασκευῆς καὶ ἐνεργείας τῶν σωματικῶν ὀργάνων, καὶ β'. διότι τὸ ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις, τρεπόμενον διηλεκτῶς καὶ ἀπαύστως μεταβαίνειν ἀπὸ καταστάσεως εἰς κατάστασιν, δὲν εἶναι τὸ ὄντως ὄν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ μὴ ὄν, τὸ διηλεκτῶς γινόμενον καὶ ἀπογινόμενον· εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἄλλος πρωτεὺς, ὅστις ἐν τῇ διηλεκτῇ τῆς μορφῆς του τροπῇ παρίσταται εἰς τὸν ἀγωνιζόμενον νὰ συλλάβῃ αὐτὸν ἄνθρωπον οὐχὶ ὁποῖος εἶναι πραγματικῶς, ἀλλ' ὁποῖος δὲν εἶναι. Ἐνῶ δὲ αἱ αἰσθήσεις οὕτω πλανῶσι τὸν ἄνθρωπον, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀνεξαρτήτως ἐνεργούσης νοητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως εὐρίσκει ἐντὸς ἑαυτοῦ τὰς ἰδέας, αἵτινες παριστῶσι τὸ ἀμετάβλητον, ἄμικτον καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον εἶναι, τὴν νοητὴν καὶ ἀληθῆ οὐσίαν τῶν ὄντων. Ἄν δὲ καὶ αἱ ἰδέαι εὐρίσκωνται ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐντὸς ἑαυτοῦ, ἔχουσιν ὁμως ὑπαρξίν ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἐνεξάρτητον· οὗται δὲ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν χωρίζονται χρησιμεύουσιν ὡς εἰδοποιοὶ τῆς ἀνειδέου ὕλης ἀρχαί, ὡς ἀρχέτυπα τῶν αἰσθητῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν κατὰ μέθεξιν τῶν ἰδεῶν. Ἀλλὰ πῶς εὐρίσκονται αἱ ἰδέαι ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι; πῶς παρίστανται εἰς αὐτό; Ἐπειδὴ κατὰ τὴν πλατωνικὴν δόξαν ἡ αἰσθησις δὲν παριστᾷ εἰς ἡμᾶς εἰμὴ τὰ αἰσθητὰ τῶν ἰδεῶν ἀπομιμήματα, ἡ ἀφομοιώματα, τὰ κατὰ μέθεξιν ἐκείνων ὑπάρχοντα, εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν ἀποκτᾷ διὰ τῶν αἰσθήσεων τὰς ἰδέας, ἀλλ' ὅτι ἔχει αὐτὰς ἐν ἑαυτῷ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐμπειρικῆς ταύτης ζωῆς· λαμβάνον δὲ μόνον ἀφορμὴν ἐκ τῶν αἰσθητῶν αὐτῶν ἀφομοιωμάτων ἐπιστρέφει εἰς ἑαυτὸ καὶ εὐρίσκει αὐτὰς, ὑπαρχούσας μὲν καὶ πρότερον ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ διαφερούσας τὴν πνευματικὴν ὕψιν καὶ ἐν ἀφανεί διαλαθνοῦσας. Δογματίσας

ὁ Πλάτων, ὅτι αἱ ἰδέαι δὲν ἀποκτῶνται εἰς τὴν παρούσῃν ζωὴν, καὶ ὅμως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εὐρίσκει αὐτάς ἐν αὐτῷ, ὑπέθεσε πρὸς ἐξήγησιν τούτου, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα πρὸ ταύτης τῆς ἐν σώματι ζωῆς ἔζη ἐτέραν ζωὴν καθαρῶς πνευματικὴν, ἐν ἣ ἄμέσως ἐπώπτευε τὰς συγγενεῖς αὐτῷ ἰδέας. Ἐκπεσὼν δ' ἐπειτα τῆς τελειότερας ἐκείνης ὑπάρξεως καὶ συζευχθὲν μετὰ τὴν ὕλην, ἀπώλεσε διὰ τῆς ἐκ ταύτης ἐπισκοπίσεως τὴν πρότερον καθαρὰν ἐκείνην τῶν ἰδεῶν ἐποπτεῖαν, ἣτοι περιέπεσεν εἰς τινὰ λήθην αὐτῶν· ὥστε εἶναι χρεῖα νὰ ἀνεύρη ἢ ἀναμνησθῆ ἄλλοι αὐτάς δι' ἐπιστροφῆς εἰς ἑαυτὸ καὶ σκέψεως, λαμβάνον ἀφορμὴν ἐκ τῶν αἰσθητῶν αὐτῶν ἀφομοιωμάτων. Πᾶσα ἄρα γνῶσις ἀληθῆς δὲν εἶναι κατὰ τὸν Πλάτωνα γνῶσις ἀποκτομένη ἤδη διὰ τῆς αἰσθήσεως ἢ τοῦ τὰ αἰσθητὰ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν στοιχεῖα ἐπεξεργαζομένου νοῦς, ἀλλ' ἀνάμνησις.

Ταύτην τὴν περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξαν τοῦ Πλάτωνος ἀπέρριψεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀριστοτέλης διὰ τοὺς ἐξῆς μάλιστα λόγους· ἅ. διότι αἱ ἰδέαι, ὅπως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐξεληρήθησαν, δὲν παρέχουσι τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως τῶν καθ' ἕκαστον αἰσθητῶν, τῆς γενέσεως αὐτῶν, μεταβολῆς καὶ φθορᾶς· διότι ὡς παραδείγματα τῶν καθ' ἕκαστον αἰσθητῶν δὲν εἶναι δυνάμεις εἰδοποιοὶ ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τῆς ὕλης· ἢ δὲ ἀπόφανσις τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον αἰσθητὰ ὑπάρχουσι κατὰ μέθεξιν τῶν ἰδεῶν, εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἀόριστος καὶ δὲν ἐκφορᾷ τὴν δυναμικὴν σχέσιν τῶν ἰδεῶν, ὡς εἰδοποιῶν, πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον αἰσθητὰ, ὡς εἰδοποιούμενα· β'. διότι τὰ καθόλου εἶναι πολυειδῆ· τὰ μὲν οὐσίαι, τὰ δὲ ποιότητες, τὰ δὲ ἀναφοραὶ καὶ τὰ μὲν γένη, τὰ δὲ εἴδη διάφορα, εἰς ἐν ὑπαγόμενα γένος· ἔχουσι δὲ τοιαύτην πρὸς ἄλληλα ἀναφορὰν, ὥστε τὰ μὲν εἶναι ἀπ' ἄλλήλων διεζευγμένα, τὰ δὲ ὑπάλληλα, τὰ δὲ ἐπαλλάσσοντα. Ἐὰν λοιπὸν τούτων πάντων ὑπαρχούσιν ἰδέαι χωρισταί, ἔπειτα ἅ. ὅτι τὰ τῶν ὄντων ἀρχέτυπα εἶναι πολυάριθμα, καὶ β'. ὅτι συμπίπτουσιν οὕτω καὶ συγγέονται μετ' ἄλλήλων, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ᾖναι κατ' ἀλήθειαν τῶν ὄντων ἀρχέτυπα. Ἡ ἰδέα, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ ἵππου, ὡς ἀρχέτυπον πάντων τῶν ἵππων, συμπίπτει ἐν μέρει καὶ συγγέεται μετὰ τὴν τοῦ ζώου, τοῦ ὀργανικοῦ σώματος καὶ τῶν ἀνωτέρων γενῶν, καὶ προσεῖε ὅτε μὲν συμπίπτει μετὰ τὴν τοῦ λευκοῦ, ἢ φαιοῦ, ἢ μέλανος, ἄλλοτε δὲ χωρίζεται ἀπ' αὐτοῦ· ὥστε δὲν εἶναι ἰδέα τις ὠρισμένη καὶ ἀσύγχυτος, ἀλλ' ἀόριστος καὶ συγκεχυμένη, ὅποια δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσῃ ἀληθῶς ὡς ἀρχέτυπον. Προσεῖε ἢ ἰδέα τοῦ γένους συγγέεται ἀναγκαίως ἐν μέρει μετὰ ἑκάστην τῶν εἰς αὐτὸ ὑπαγομένων εἰδῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰς ἕκαστον εἶδος ἀνήκοντα άτομα

μορφοῦνται κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ εἶδους, ἢ ἰδέα τοῦ γένους φαίνεται πάντῃ περιττὴ καὶ ἀπόσκοπος. Ἀποδοκιμάσας ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τοὺς ῥηθέντας μάλιστα λόγους τὴν περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξαν τοῦ Πλάτωνος ἠτπάσθη τὴν ἀντίθετον δόξαν, ὅτι αἱ αἰσθηταί, δι' ὧν περιττῶνται εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τὰ καθ' ἕκαστον αἰσθητὰ, παρέχουσι τὴν ὕλην, ἐξ ἧς τοῦτο διὰ τῆς νοητικῆς του δυνάμεως σχηματίζει τὰς καθόλου τῶν πραγμάτων ἐννοίας. Αἱ καθόλου ἄρα ἐννοιαὶ δὲν ἔχουσι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὑπαρξιν χωριστὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων, οὔτε ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἀλλ' εἶναι προϋόντα τούτου, ἐπιβλέποντος τὰ καθ' ἕκαστον καὶ διὰ τῆς νοητικῆς του δυνάμεως συγχρίνοντος ταῦτα πρὸς ἄλληλα καὶ ἀφαιρούντος ἐξ αὐτῶν ὅ,τι εὐρίσκει κοινὸν εἰς πάντα, οὐσιῶδες καὶ ἀναγκαῖον. Ἡ καθόλου ἐννοια εἶναι κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν θεωρίαν γενικὴ τῶν καθ' ἕκαστον ἐκφρασις, ἢ παράστασις τοῦ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον οὐσιῶδους καὶ ἀναγκαίου, χωρὶς τοῦ ὁποίου οὐδὲν τῶν καθ' ἕκαστον δύναται νὰ ὑπάρχη· ἀφαιρεῖται δ' ὑπὸ τοῦ νοῦς ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον οὕτως, ὅπως εἰς τὰς ἀριθμητικὰς καὶ γεωμετρικὰς σειρὰς ὁ γενικὸς ὅρος ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ὄρων καὶ ἕκαστον αὐτῶν περιττάνει. Τοιαῦται λοιπὸν οὗτοι αἱ καθόλου ἐννοιαὶ, τὰς ὁποίας ὁ Πλάτων ἰδέας ὠνόμασε, δὲν ἔχουσι οὐδ' ἐν τῷ πνεύματι ὑπαρξιν πρὸ τῆς ἐνεργείας νοήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ δυνάμει μόνον ὑπάρχουσαι ἐν αὐτῷ, γεννῶνται ἐν αὐτῷ ἐνεργείᾳ διὰ τῆς ἐνεργείας νοήσεως. Διὸ τὸ πνεῦμα πρὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ νοήσεως ὁμοιοῦται μετὰ πύνακα καθαρὸν, εἰς τὸν ὅποιον οὐδὲν εὐρίσκεται γεγραμμένον.

Οἱ μετὰ τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην φιλοσοφῆσαντες παρεδέχοντο ἢ ἀπέκρουον τὴν περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξαν, καθόσον ἠτπάζοντο τὴν Πλατωνικὴν ἢ τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν· Ἀνεώθη δὲ τὸ περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ζήτημα κατὰ τὴν περίοδον τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας καὶ συνεζητήθη μετὰ ζέσιν εἰς τὴν πολύκροτον τῶν πραγματιστῶν καὶ ὀνοματιστῶν περὶ τῶν καθόλου ἐννοιῶν ἢ ἰδεῶν διαμάχην.

Οἱ μὲν πραγματισταὶ ἐδογματίζον, ὅτι αἱ καθόλου ἐννοιαὶ ἢ ἰδέαι ὑπάρχουσι πρὸ τῶν καθ' ἕκαστον (universalia ante rem)· οἱ δὲ ὀνοματισταὶ διετήνοντο τὸ ἀνάπαλιν, ὅτι λαμβάνουσι ὑπαρξιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι μετὰ τὰ καθ' ἕκαστον (universalia post rem). Οἱ πραγματισταὶ ἀποραίνονται, ὅτι πᾶσα ἀρχὴ περιέγουσα τὸν λόγον τῶν καθ' ἕκαστον γνῶσεων ἀνάγκη διὰ τοῦτο νὰ ᾖναι ἐνταύτῳ καὶ πραγματικὴ ἀρχὴ, ἣτοι αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν καθ' ἕκαστον ὄντων· διότι, ἂν ἢ ὑπαρξὶς τῶν καθ' ἕκαστον

όντων δὲν ἐξηριτάτο ἐξ αὐτῆς ὡς ἀρχῆς πραγματικῆς, πῶς, ἔλεγον, ἦτο δυνατόν νὰ γνωρισθῆ δι' αὐτῆς ἀμέσως ἢ οὐσία αὐτῶν; Τὸ καθόλου ἄρα κατὰ τοὺς πραγματιστὰς οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνειδήσει προηγεῖται τῶν καθ' ἕκαστον ἀνατύψεων καὶ γνώσεων, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη ἐν τινι μορφῇ πρὸ τῶν καθ' ἕκαστον ὄντων. Αἱ καθόλου ἔννοιαι τοῦ ἀνθρώπου, τῆς οὐσίας, τοῦ χώρου κτλ. δὲν ἀναφέρονται μόνον εἰς πληθύν τινα τῶν καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ἐνταύτῳ εἶναι καὶ ἀρχαὶ πραγματικαί· διότι διὰ νὰ σχηματίσωμεν τὴν ἀνατύπωσιν ὠρισμένου τινὸς καὶ δεικτοῦ ἀνθρώπου, ὠρισμένης τινὸς καὶ δεικτῆς οὐσίας, ὠρισμένου τινὸς καὶ δεικτοῦ χώρου, ἀπαιτεῖται νὰ ἀφορηθῶμεν ἀπὸ τῆς καθόλου ἐννοίας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς οὐσίας, τοῦ χώρου, καὶ νὰ προχωρήσωμεν δι' ἐπιδιορισμὸν αὐτῆς εἰς τὴν καθ' ἕκαστον ἀνατύπωσιν. Ὁ καθόλου ἄρα ἄνθρωπος, ἢ καθόλου οὐσία, ὁ καθόλου χώρος, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ αἱ καθόλου ἔννοιαι ἢ ἰδέαι, ὑπάρχουσι καθ' ἑαυτὰς πρὸ τῶν καθ' ἕκαστον. Ἀλλὰ πῶς ὑπάρχουσιν; ἐν τίνι μορφῇ; Ἡὸ ὑπάρχει ὁ αὐτοάνθρωπος, ὅστις ὡς τοιοῦτος δὲν εἶναι οὔτε οὗτος, οὔτε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ἦτοι δὲν ἔχει ἀτομικὸν τινα ἐπιδιορισμόν; Ἡὸ ὑπάρχει ἡ αὐτοουσία, ἥτις ὡς τοιαύτη δὲν εἶναι οὔτε βεβυστή οὔτε περιέχαι, οὔτε πνεῦμα οὔτε ὕλη; Ἡὸ ὑπάρχει ὁ χώρος, ὅστις δὲν περιέχει οὔτε τὸ ἐνταῦθα οὔτε τὸ ἐκεῖ, οὔτε τὸ ἄνω οὔτε τὸ κάτω; Τὸ δύσλυτον τοῦτο ζήτημα ἐσπούδαζον οἱ πραγματισταὶ νὰ λύσωσι διὰ διαφόρων ὑποθέσεων. Καὶ οἱ μὲν ἀπεφαίνοντο σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα, ὅτι τὰ καθόλου εἶναι αὐτὰ αἱ τοῦ θεοῦ ἰδέαι, δι' ὧν καὶ καθ' ἕκαστον ἢ δημιουργικὴ αὐτοῦ δύναμις παρήγαγε τὰ καθ' ἕκαστον· ὡς δὲ τοιαῦται προϋπάρχουσι τῶν καθ' ἕκαστον δημιουργημάτων καὶ μεταδίδονται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀμέσως εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Οἱ δὲ ἐγνωμάτευον, ὅτι αἱ καθόλου ἔννοιαι εἶναι αὐτὴ ἢ οὐσία τῶν καθ' ἕκαστον, τῶν εἰς αὐτὰς ὑπαγομένων· ὡς δὲ τοιαῦται ὑπάρχουσι πραγματικῶς οὐχὶ πρὸ τῶν καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς καὶ σὺν αὐτοῖς. Κατὰ τούτους τοὺς πραγματιστὰς εἰς ἕκαστον τῶν ὄντων διακρίνεται τὸ οὐσιώδες αὐτῶν μέρος, τὸ εἰς πάντα τὰ ὁμογενῆ ἢ ὁμοειδῆ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον καὶ καθ' ὅλην ἐκάστου αὐτῶν τὴν διάρκειαν, ἀμετάβλητον διαμένον, καὶ αἱ τυχαῖαι καὶ μεταβληταὶ ἐκεῖναι μορφαί, καθ' ἕκαστον τὰ ὁμογενῆ ἢ ὁμοειδῆ διαφέρουσιν ἀλλήλων, καὶ εἰ ἐαυτῶν κατὰ τὰς διαφορὰς τῆς ὑπάρξεώς των συγγμάς. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ἀφαιρεῖν τὴν οὐσίαν ἐκείνην τῶν ὄντων ἀπὸ τούτων τῶν τυχαίων καὶ μεταβλητῶν ποιότητων καὶ μορφῶν καὶ εὐρίσκειν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ταύτης τὰς καθόλου ἐννοίας. Αἱ καθόλου ἄρα ἐν-

νοιαί, ὡς τοιαῦται, ὑπάρχουσιν εἰς μόνον τὸν ἡμέτερον νοῦν, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ ἀμέσως καὶ αὐθυποστάτως. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν δέχεται αὐτὰς διὰ τινος ἐποπτείας τοῦ θεοῦ πνεύματος πρὸ τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' εὐρίσκει αὐτὰς ἐν ἑαυτῷ, ὅσάκις ὑπὸ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως τῶν ἀντικειμένων κινεῖται εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀληθείας αὐτῶν οὐσίας. Ἡ καθόλου, φέρ' εἰπεῖν, ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνειδήσει, ἀλλὰ δὲν ἐξεγείρεται, εἰμὴ διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως ὠρισμένου τινὸς καὶ δακτυλοδείκτου ἀνθρώπου.

Ἡ δευτέρα αὕτη τῶν πραγματιστῶν περὶ τῶν καθόλου ἐννοιῶν δόξα ἔνθεν μὲν προσεγγίζει εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν ἢ ἰδέα ἦτοι ἢ οὐσία τῶν ὄντων ἐμφανίζεται ἐν ὠρισμένῃ τινὶ μορφῇ καὶ ἢ καθαρὰ ἰδέα δὲν ἐξεγείρεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι, εἰμὴ διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως, ἐκείθεν δὲ εἰς τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἥτις θέτει κατηγορίας τινὰς ἢ γενικὰς ἐννοίας, εἰς ἅς ὑπάγονται καὶ πρὸς ἅς ρυθμίζονται πᾶσαι αἱ ἐμπειρικαὶ ἡμῶν γνώσεις. Οἱ δὲ πρὸς τοὺς πραγματιστὰς ἀντιδοξοῦντες ὀνοματισταί, παρακολουθοῦντες πιστότερα τὸν Ἀριστοτέλην ἤρουντο τὴν πραγματικότητα τῶν καθόλου ἐννοιῶν, ἀποφαινόμενοι, ὅτι αὐταὶ δὲν ὑπάρχουσι πρὸ τῶν καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ σχηματίζονται μετὰ τὰ καθ' ἕκαστον ὑπὸ τῆς ἀφαιρετικῆς τοῦ ἡμετέρου νοῦς δυνάμεως, ἐπιβλέποντες πάντα τὰ καθ' ἕκαστον, τὰ ὁποῖα παριστῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ αἰσθήσεις, συγχρίνοντες αὐτὰ πρὸς ἄλληλα, καὶ τὰς κοινὰς καὶ οὐσιώδεις αὐτῶν ποιότητας εἰς μίαν καθόλου ἐννοιαν συλλαμβάνοντες. Αἱ καθόλου ἄρα ἔννοιαι κατὰ τοὺς ὀνοματιστὰς δὲν εἶναι ἄμεσοι ἀλήθειαί, ἦτοι γνώσεις πραγματικαὶ ἀμέσως παριστάμεναι εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀλλὰ ψιλαὶ ἀφαιρέσεις, ψιλά ὀνόματα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ὁ ἡμέτερος νοῦς διὰ νὰ διατάξῃ καὶ συστηματίσῃ τὴν ἄπειρον ποικιλίαν τῶν ἡμετέρων ἀντιλήψεων.

Τὴν περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξαν παρεδέχθη ἐν μέρει καὶ ὁ Καρτέσιος, ὅστις ὑπελάμβανεν ἐμφύτους εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τὰς ἀναγκαιὰς ἐκεῖνας ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι ἀξιώματα ὀνομάζονται, καὶ ἰδίως τὴν ἰδέαν τοῦ θεοῦ, ἐξ ἧς κατεσκευάσε καὶ τὴν ὀντολογικὴν καλουμένην περὶ ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ ἀπόδειξιν, τὴν ὁποῖαν προσερεύρεν ὁ Καντουαρίης Ἀνσελμος. Καὶ ἡ μοναδολογία δὲ τοῦ Λεϊβνιτίου συνεβιάσθη ἄριστα μὲ τὴν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν δόξαν. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον αἱ διαφοροὶ μονάδες, ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνίσταται, δὲν ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλας, ἀλλ' ἐνεργοῦσιν ἐκάστη κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν τῆς καὶ κατὰ προδιατεταγμένην

τινά πρὸς ἀλλήλας ἀρμονίαν, συμφωνοτέρα μὲ τὸ δόγμα τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἢ ἀπόφανσις, ὅτι πᾶσαι αἱ τοῦ ἀνθρώπου ἐννοιαὶ εἶναι ἔμφυτοι· διότι πᾶσαι πηγάζουσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἐπ' αὐτὸ ἐπιδράσεως ἄλλης τινὸς μονάδος. Ἄλλ' ὁ Λαϊβνίτιος ἐθεώρησεν ὡς ἐμφύτους ἐννοίας μόνον ἐκείνας, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ ἐκφράζονται διὰ τῶν καλουμένων ἀξιωμάτων. Θεωρεῖ δ' αὐτὰς ἐμφύτους, διότι δὲν δύνανται νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς πείρας, ἣτις παριστᾷ μόνον, τί ὑπάρχει, οὐχὶ δὲ τί ἀναγκαιῶς ὑπάρχει, καὶ χορηγεῖ τὴν ὕλην ἀτελοῦς τινος μόνον ἐπαγωγῆς, μηδέποτε ἐχούσης ἀπόλυτον βεβαιότητα.

Αἱ νέαι ἀκριβεστεραὶ ἐρευναι τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς γνωστικῆς ἡμῶν δυνάμεως, ἰδίως δὲ αἱ τοῦ περιφήμου Καντίου, ἐπέχεαν φῶς ἱκανὸν εἰς τὸ σκοτεινὸν περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ζήτημα. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων ἐξάγεται, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν δύναται ὀρθῶς νὰ ἁμοιωθῇ μὲ πίνακα ἄγραφον, δεχόμενον μόνον τὰς διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν ἀντικειμένων γενομένας εἰς αὐτὸ ἐντυπώσεις· ἀλλ' εἶναι δυνάμις αὐτενεργός, κατὰ νόμους ἰδίους ἐνεργοῦσα καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ταύτης ἐκ τῶν κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεων, ὡς ἐξ ὕλης ἀκατεργάστου, τὰς γνώσεις τελειουργοῦσα. δὲν ἔχει δὲ πάλιν οὐδ' ἐννοίας ἐμφύτους κατὰ τὴν ἀληθῆ τῆς λέξεως σημασίαν· διότι οὐδεμίαν ἐννοίαν ὑπάρχει ἢ ἐξ ἀρχῆς ἐν αὐτῷ ὡς τοιαύτη· ἀλλὰ τὸ ἀληθῶς ἐν αὐτῷ ἔμφυτον εἶναι οἱ νόμοι τῆς ἐνεργείας του, καθ' οὓς ἐνεργοῦν, ὡς αἰετὶς ἐξωτερικῆς τῆς ἐπίδρασις κινήσει αὐτό, σχηματίζει τὰς ἐμπειρικὰς καὶ τὰς καθαρὰς ἐννοίας, ἣτοι τὰς καλουμένας κατηγορίας. Καὶ ὅτι μὲν αἱ ἐμπειρικαὶ ἐννοιαὶ, ἢ ἐννοιαὶ τοῦ ζώου, τοῦ φυτοῦ, τοῦ ὄνυκτοῦ, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἵππου κτλ. δὲν εἶναι ἔμφυτοι, πληροφροῦμεθα ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν σχηματίζονται. Προαπικτεῖται δηλονότι πληθὺς τις ἀνατυπώσεων, δεδομένων ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, τὰς ὁποίας ἡ διάνοια ἐπιβλέπουσα συγκρίνει πρὸς ἀλλήλας καὶ διακρίνει εἰς διάφορα ἀθροίσματα κατὰ τινα οὐσιώδη γνωρίσματα, τὰ ὁποία εὐρίσκει κοινὰ εἰς πολλὰς αὐτῶν. Αἱ δὲ καθαρὰι λεγόμεναι ἐννοιαὶ ἢ κατηγορίαι, ἣτοι ἢ τοῦ εἶναι, τοῦ ποσοῦ, τοῦ ποιοῦ, τῆς ἀναφορᾶς, καὶ τοῦ τρόπου, μὴ ἔχουσαι τὴν γένεσιν ἐπίσης προφανῆ, δύνανται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ παραγνωρισθῶσι καὶ θεωρηθῶσιν ὡς ἔμφυτοι. Πρώτη τῶν κατηγοριῶν τούτων καὶ θεμελιωδестаτή εἶναι ἡ τοῦ εἶναι κατηγορία, τὴν ὁποίαν προϋποθέτουσι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται αἱ λοιπαί. Ἄς ἐξετάσωμεν, ἂν αὕτη πηγάζῃ ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ἢ ἦναι ἔμφυτος εἰς

τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ἐνόσω αἰσθανόμεθα, διατιθέμεθα οὕτως, ὥστε παρίσταται τι εἰς τὴν ἡμετέραν συνείδησιν μὲ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ποιότητα, μὲ τοῦτο, φέρ' εἰπεῖν, ἢ ἐκεῖνο τὸ σχῆμα, μὲ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ χρῶμα κτλ. ἀλλὰ τὸ εἶναι δὲν εἶναι τι αἰσθητὸν, ὡς τὸ σχῆμα, τὸ χρῶμα κτλ. οὔτε παρίσταται ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως. Ἐπομένως ἡ ἐννοία τοῦ εἶναι δὲν πηγάζει ἐκ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ γεννᾶται ἐκ τοῦ νοῦς καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος, κινηθεὶς εἰς ἐνεργεῖαν ὑπὸ τῆς κατ' αἴσθησιν παραστάσεως, σκέπτεται ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης καὶ ἀλλοτριᾶς ἐπενεργείας καὶ εὐρίσκει ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἰδική του ἐνεργεῖα, ἀλλ' ὅτι ἄλλη τις δυνάμις ἐπενεργεῖ εἰς αὐτόν· γεννᾶται δὲ αὐτομάτως κατὰ τὸν ἔμφυτον νόμον τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος· καὶ δὲν ἤθελε μὲν γεννηθῆ ἄνευ τῆς ἐξωτερικῆς ἐκείνης ἐπιδράσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς παραγομένης αἰσθήσεως, δὲν πηγάζει ὅμως ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ τὰς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεις ἐπεξεργαζομένου νοῦς.

Τὰ περὶ τῆς καθαρᾶς ἐννοίας τοῦ εἶναι ῥηθέντα ἀρμόζουσι καὶ εἰς τὰς καθαρὰς ἐννοίας α'. τοῦ ποσοῦ (ἣτοι τῆς μονάδος, τῆς πληθούς καὶ τῆς ὀλότητος) β'. τοῦ ποιοῦ (ἣτοι τῆς θέσεως, τῆς ἄρσεως καὶ τοῦ περιορισμοῦ) γ'. τῆς ἀναφορᾶς, (ἣτοι τῆς οὐσίας καὶ τοῦ προσόντος, τῆς αἰτιότητος, καὶ ἀλληλεπιδράσεως) καὶ δ'. τοῦ τρόπου (ἣτοι τῆς δυνατότητος, τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀναγκαϊότητος).

Ἄλλ' αἱ καλούμεναι γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων δὲν εἶναι ἄρα οὐδ' αὐταὶ ἔμφυτοι; Καὶ ἂν τοιαῦτα δὲν ἦναι, διατί καλοῦνται γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων; Ἄν καὶ ἀμφισβητῆται μεταξὺ τῶν φιλοσόφων, τίνες γνώσεις πρέπει νὰ κατασχεθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐκ τῶν προτέρων, παραδέχονται ὅμως κοινῶς ὡς τοιαύτας τὰς λογικὰς καὶ τὰς μαθηματικὰς γνώσεις· διότι αὐταὶ ἐξάγονται βαθμηδὸν κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν ἐκ τινῶν βεβαίων ἀρχῶν καὶ αὐταποδείκτων ἀξιωμάτων, μὴ πηγάζοντων ἐκ τῆς πείρας, ἀλλ' ἐκφραζόντων αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς διανοητικῆς ἡμῶν ἐνεργείας. Αἱ γνώσεις αὐταὶ δύνανται εὐκόλως νὰ ἐκληρωθῶσιν ὡς ἔμφυτοι· διότι ἕκαστος δύναται νὰ εὕρῃ αὐτὰς χωρὶς τινος ὁδηγίας τῆς πείρας διὰ μόνης τῆς διανοητικῆς ἑαυτοῦ ἐνεργείας· πρὸς δὲ διδασκαλίαν αὐτῶν ἀρκεῖ ἡ εὐρετικὴ ἢ μαγειρικὴ καλουμένη μέθοδος, τὴν ὁποίαν ὁ Σωκράτης ἰδίως μετεχειρίσθη, καὶ καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος διὰ προσφῶρων μόνον ἐρωτημάτων ὁδηγεῖ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ εὐρεσιν τῆς ἀληθείας. Ἄλλὰ καὶ αὐταὶ δὲν δύνανται νὰ κληθῶσιν ἀληθῶς ἔμφυτοι· διότι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει αὐτὰς ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεῖα, ἀλλὰ δυνάμει· ἣτοι ἔχει μόνον τὴν δυνάμιν τοῦ νὰ εὕρῃ αὐτὰς διὰ

τῆς ἰδίας του διανοητικῆς ἐνεργείας· οὔτε εὐρίσκει αὐτὰς διὰ μιᾶς, ἀλλὰ βαθμηδὸν διὰ μακρῶν καὶ πολυπλόκων ἐνεργειῶν. Λέγονται δὲ γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων, διότι δὲν πηγάζουσιν ἐκ τῆς πείρας, ὡς αἱ καλούμεναι γνώσεις ἐκ τῶν ὑστέρων, αἱ ἐκ τῶν δεδομένων τῆς πείρας δι' ἐπαγωγῆς συναγόμεναι, ἢ ἐξ ἀναλογίας συμπεριαιόμεναι, ἀλλὰ πηγάζουσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος κατὰ νόμους ἰδίου ἐνεργοῦντος καὶ τὰς ἰδίας του ἐνεργείας ἀκριβῶς ἐρευνῶντος. Ἐκ πάντων τῶν δοθέντων συνάγεται, ὅτι ἐμφυτοὶ ἰδέαι ἢ ἔννοιαι κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ μόνον νόμοι ἢ τύποι ἐμφυτοὶ τῆς γνωστικῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, καθ' οὓς τοῦτο ἐνεργοῦν, οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων σχηματίζει διαφόρους ἐννοίας ἐμπειρικὰς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὰς καθαρὰς καλουμένας ἐννοίας καὶ τὰς ἐκ τῶν προτέρων γνώσεις. Συμβαίνει δὲ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Ἄν ἐξετάσωμεν τὴν εἰς τὸ σπέρμα τοῦ φυτοῦ ἐνοικοῦσαν ὀργανικὴν δύναμιν, βλέπομεν, ὅτι αὕτη, ἀργοῦσα κατ' ἀρχὰς καὶ ὡς εἰπεῖν καθυέδουσα, ἐξεγείρεται εἰς ἐνέργειαν, ἅμα τύχη τῶν εἰς τοῦτο προσφόρων περιστάσεων, δηλονότι ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ ὠρισμένου τινὸς βαθμοῦ ὑγρασίας καὶ θερμότητος. Ἄφου δ' ἅπαξ ἐξεγερθῆ εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐξέλθῃ τῆς ἀδρανούς ἐαυτῆς καταστάσεως, ἔλκει διηλεκτῶς ὑλικά μόρια, κατακυριεύει αὐτῶν, καὶ ἀναλύουσα αὐτὰ καὶ συνθέτουσα κατὰ τοὺς ἐμφύτους νόμους τῆς πρὸς τὴν φυτικὴν ζωὴν σκοπίμου αὐτῆς ἐνεργείας, σχηματίζει ἐξ αὐτῶν βαθμηδὸν τὰ ὄργανα τῆς φυτικῆς ζωῆς καὶ διαπλάσσει ὁλόκληρον τὸ φυτόν μετὰ τὰ διάφορα μέρη του, τὸ στέλεχος, τοὺς κλάδους, τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη καὶ τοὺς καρπούς. Οὐδὲν τούτων ὑπῆρχεν ἐν τῷ σπέρματι ἐνεργεία, οὔτε καθ' ὕλην οὔτε κατ' εἶδος· πάντα ὅμως ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ δυνάμει· διότι ἐν τῷ σπέρματι ὑπῆρχεν ἡ δύναμις, ἣτις κατὰ νόμους ἰδίου ἐνεργοῦσα ἔπρεπε ἀναγκαίως νὰ παραγάγῃ αὐτὰ, ἅμα αἱ πρόσφοροι περιστάσεις καὶ τὰ λοιπὰ προσπατιτούμενα ἤθελον παρουσιασθῆ. Οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὡς δύναμις γνωστικῆ ἀρχῆς κατ' ἀρχὰς καὶ καθυέδει· ἅμα δὲ διὰ προσφόρου τινὸς καὶ ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως ἐξεγερθῆ εἰς ἐνέργειαν, ἐνεργεῖ κατὰ τοὺς ἐμφύτους αὐτοῦ νόμους, καὶ δεχόμενον ἐξωθεν διὰ τῶν αἰσθήσεων τὴν ἀκατέρηστον ὕλην τῶν γνώσεων, ἐξεργάζεται αὐτὴν βαθμηδὸν καὶ σχηματίζει διαφόρους ἐννοίας καὶ ἅπαν τὸ τῆς συνειδήσεως πλήρωμα. Οὐδεμία τῶν ἐννοιῶν τούτων ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ πνεύματι ἐνεργεία· οὐδ' ἐκεῖναι, αἵτινες εἶναι λογικαὶ μόνον καὶ παριστῶσι τὸ εἶδος οὐχὶ τὴν ὕλην τῶν γνώσεων. Παῖται ὅμως ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ δυνάμει· δι-

ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ἡ δύναμις, ἣτις κατὰ νόμους ἰδίου ἐνεργοῦσα καὶ τὴν ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων προσαγομένην ὕλην διαπλάσσοσα καὶ εἰδοποιούσα ἔπρεπε ἀναγκαίως νὰ σχηματίσῃ αὐτὰς.

Αὕτη εἶναι ἡ συμφωνότερα μετὰ τὴν ἀλήθειαν λύσις τοῦ περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ζητήματος, εἰς τὴν ὁποίαν φέρεται ἡμᾶς ἡ ἐρευνα τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων καὶ ἰδίως τῶν γνωστικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἡμετέρου πνεύματος.

Μὲ τὰς μέχρι τοῦδε περὶ τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ἐρεύνας ἀρμοδίως συνάπτονται αἱ ἀκόλουθοι περὶ τῶν ἰδεῶν καθόλου σκέψεις, μετὰ τὰς ὁποίας κρίνομεν εὐκαιρον νὰ περαιτώσωμεν τὸν εἰσιτήριοις τοῦτον λόγον.

Αἱ ἰδέαι, Κύριοι, εἶναι τὰ πρῶτα καὶ ἀφανῆ τῶν πράξεων σπέρματα, ἐξ ὧν αὐταὶ βλαστάνουσιν Αἱ μεγάλαι κοσμοϊστορικαὶ πράξεις, αἵτινες μεταβάλλουσι τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τῶν λαῶν καὶ παράγουσι σημαντικώτατα ἀγαθὰ ἢ κακὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὑπάρχουσι κατ' ἀρχὰς ὡς ἰδέαι ἐντὸς τῶν ἀνθρωπίνων πνευμάτων. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι καθὼς ὁ φρόνιμος γεωργὸς φροντίζει νὰ περιθάλη καὶ πολλαπλασιάσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ γενναῖα σπέρματα, ἐξ ὧν χρῆσιμα φυτὰ ἀνατέλλουσι, νὰ ἀποβάλλῃ δὲ καὶ ἐξολοθρεῖ τὰ φαῦλα καὶ ἐπιβλαβῆ, οὕτω καὶ αἱ προνοητικαὶ τῶν πολιτειῶν κυβερνήσεις ὀφείλουσι νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν ἐπιμέλειαν εἰς περιθάλψιν καὶ διάδοσιν τῶν ὀρθῶν καὶ ὠφελίμων ἰδεῶν, εἰς σύμπνξιν δὲ καὶ ἐξάλειψιν τῶν ψευδῶν καὶ ὀλεθρίων. Ἄλλὰ διὰ τίνος μέσου δύναται τοῦτο νὰ κατορθωθῆ ἀρμοδιώτερα;

Βραχεῖα τοῦ πράγματος ἐρευνα ἀρκεῖ νὰ πληροφορήσῃ ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, ὅτι πρὸς μὲν τὰ κακὰ, ὅσα προσέρχονται εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, ἔχει αὕτη πολλὰ ἄλλα μέσα, δι' ὧν καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν δύναται νὰ προλάβῃ καὶ γενόμενα ἠδὴ νὰ διορθώσῃ. Ἄλλὰ πρὸς τοὺς ἐξ ἀπάτης καὶ ἐκ ψευδῶν ἰδεῶν κινδύνους οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν ὑπάρχει ἀλέξιμα προσφορώτερον. Διὰ τῆς διδασκαλίας πολεμοῦνται αἱ ψευδεῖς ἰδέαι χωρὶς νὰ πολεμηθῆ ἡ νόμιμος ἐλευθερία, τῆς ὁποίας τὴν ὑπεράσπισιν σκοποῦν ἔχει ἡ πολιτεία. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ χρεῖα τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ συστάσεως καὶ διατηρήσεως διαφόρων κατωτέρων καὶ ἀνωτέρων διδασκηρίων καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐγκαταστάσεως ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες ἀφιερῶντες τὴν ζωὴν των εἰς τὰς μακρὰς καὶ ἐπιμόχθους τῆς ἀληθείας ἐρεύνας καὶ ἀσκούμενοι εἰς τὴν ταχυτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς, τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἡμαρτημένου, τοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐφικτοῦ καὶ ἀνεφίκτου, τοῦ σωτηρίου καὶ ὀλεθρίου δύναται νὰ φωτίσωσι

καὶ τοὺς συμπολίτας τῶν καὶ προφυλάξωσιν αὐτοὺς ἀπὸ ἐπικινδύνους ἀπάτας. Ἐντεῦθεν προσέει καταφαίνεται τὸ καθήκον, τὸ ὅποιον ἐπιβάλλεται εἰς πάντας τοὺς διδασκάλους καὶ ἰδίως εἰς τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετέθη ἡ τελειωτικὴ τῶν νέων παιδευσίς. Καθῆκον ἐκάστου αὐτῶν εἶναι οὐχὶ μόνον νὰ διδάσκη μετὰ ζήλου τὰς εἰδικὰς ἐκεῖνας ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη αὐτοῦ ἐπαγγέλλεται, ἀλλὰ καὶ νὰ πολεμῇ μετὰ ὄπλα τῆς ἐπιστήμης πᾶσαν ψευδῆ ἰδέαν, ἥτις ὡς μίασμα ἐπιδημικὸν διαδιδόμενη ἀπειλεῖ τὴν εὐπραγίαν τῶν πολιτῶν, ἢ καὶ αὐτὴν τῆς κοινωνίας τὴν ὑπαρξίν. Τὸ καθήκον τοῦτο ἐκτελέσαντες πάντοτε ἐπιμελῶς οἱ καθηγηταὶ τοῦ ἀνωτάτου τούτου τῆς Ἑλλάδος διδασκηρίου, θέλουσι βέβαια προθυμηθῆ νὰ ἐκτελέσωσι μετὰ ζήλον πλειότερον εἰς τὴν παρούσαν ἐποχὴν, ὅτε πολλὰ ἰδέαι κίβδηλοι καὶ παράκοποι ἤρχισαν παραδόξως νὰ κυκλοφορῶνται εἰς τὴν Εὐρώπην· ὅτε ἀλλόκοτοι ἔννοιαι, ὑπαγορεύματα τῆς περιφλαυτίας, τοῦ τύφου, τοῦ φθόνου καὶ τῶν λοιπῶν ἀγενῶν παθῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἐξημμένων καὶ πυρεσσοῦσῶν κεφαλῶν τερατώδη φαντάσματα, κυριεύουσι κατ' ὀλίγον τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, ἐπανιστῶσιν αὐτοὺς κατὰ παντὸς ὅ,τι ἱερὸν καὶ σεβάσιμον, καὶ ὠθοῦσι λαοὺς ὀλοκλήρους εἰς πράξεις στυγεράς, ἀξίας τῶν ἀγρίων αἰῶνων τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὴν πλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου προσδοκᾷ παρ' ἡμῶν ἡ Κυβέρνησις, ἀπαιτεῖ δὲ ἡ εὐμερέα τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἢ στερέωσις καὶ ἡ εὐκλεία τῆς φιλιότητος ἡμῶν Πατρίδος.

ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΣ Κ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

πρὸς τοὺς ΚΚ. Ζώσιμον Χωραφᾶν καὶ Εὐθύμιον Βρεττὸν,
ἀγαγορευομένους εἰς διδάκτορας τῆς Νομικῆς.

Ἐπειδὴ καὶ τὸς ὑμᾶς ἔγνων πλείστη περὶ τὰ μαθήματα σπουδῆ χρησαμένους, καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Νομικῆς Σχολῆς καθηγηταὶ, κατὰ τὰ νενομισμένα ὑμᾶς ἐξετάσαντες, ἀξίους ἀποφαίνονται τοῦ διδακτορικῆ ἀξιώματος, τῷ δημοθῦμῳ τούτων δόγματι ἀσμένως συγκατατίθεμαι καὶ εἰς τοὺς τῶν νομικῶν διδάκτορας ἐγκριθῆναι ὑμᾶς καταϊνῶ. Δοκεῖ δέ μοι οὐκ ἄκαιρον εἶναι βραχέ' ἄλλα νῦν ὑμῖν παραινεῖσαι, ἃ καὶ ὑμῖν ἀποδεξαμένοις τιμὴν καὶ εὐδοξίαν διὰ βίου οἶδα περιποιήσονται καὶ τῇ πολιτείᾳ συνοῖσόντα δι' ὑμᾶς.

Ὅσον ἡ τοῦ δικαίου καὶ τῶν τὸ δίκαιον καὶ ἄδικον διοριζομένων νόμων μελέτη τῶν ἄλλων διενήνοχε σπουδασμάτων τῇ χρησιμότητι, οὐδεὶς οἶμαι, ἀγνοεῖ. Ῥᾶστα δ' ἄν τις καὶ ἀγνοῶν καταμάθοι, ἐκεῖνο διανοηθεὶς, ὅτι οὕτε τὸν ἀνθρώπον τῆς κατὰ πνεῦμα τελειότητος οἷόν τ' ἐφικέσθαι ἄνευ κοινωνίας πολιτικῆς, οὕτε ταύτην ἐπ' ἄλλης τινὸς κρηπίδος ἢ τῆς τοῦ δικαίου καὶ νομίμου ἀσφαλῶς ἐδρασθῆναι. Τῆς γὰρ πολιτείας ἀρθείσης ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων μονοῦται, πάσης τῆς παρὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ στερισκόμενος ἐπικουρίας καὶ ὠφελείας. Ἐν τῷ αὐτῷ γενόμενος ἐρημία, πῶς ἂν τις ἢ πρὸς τὰς τῆς φύσεως ἐπηρείας ἰσχυρὸν ἐφεύροι ἀντιμηχάνημα, ἢ ὁρμὴν θηρίων ἀπώσαιοτο, ἢ ἀνδρῶν φιλοδίκων ἀμύναιοτο βίαν; Πῶς δ' ἂν μόνιμον ἑαυτῷ βεβαιώσαιοτο κτήσιν, ἢ τῆς καθ' ἡμέραν περιζητήσεως τῶν εἰς τροφὴν ἐπιτηδείων ἡμᾶς ἀπαλλάσσοῦσα ἐν ἀσφαλεὶ μὲν τίθησι τὰ πρὸς βίον, σχολὴν δ' ἡμῖν ἀρκοῦσαν παρασκευάζει εἰς τεχνῶν ἐπιπόνησιν τε καὶ ἄσκησιν, καὶ ἐπιστημῶν ἐπιμέλειαν, καὶ τοῦ πνεύματος θεραπείαν, καὶ καθόλου φάται, εἰς καλλιέργειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τελείωσιν; Εἰ δ' οὕτως ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου τελειότητα ἢ πολιτικὴ δέικνυται κοινωνία, οὐχ ἤτιον πρὸς τὴν ταύτης στερέωσιν καὶ ἐπίδοσιν χρησίμη φαίνεται ἢ τοῦ δικαίου μελέτη καὶ ἐπιστήμη. Κρηπίς μὲν γὰρ, ὡς εἴρηται, καὶ βῆξις τῆς πολιτείας οἱ τὸ δίκαιον ἢ ἄδικον διοριζόμενοι νόμοι· τούτους δ' οὐτ' ἂν ἐξ ἀρχῆς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει συνωδούς θείησαν οἱ τιθέντες, οὕτε τοῖς ὀρθῶς καὶ τῇ φύσει ἀρμοδίως κειμένοις χρήσαιντ' ἂν ἐκάστοτε κατὰ λόγον οἱ τῶν νόμων ἐρμηνευταὶ καὶ φύλακες, τῇ τοῦ δικαίου θεωρίᾳ μὴ ἱκανῶς προσνασκηθέντες. Συμβαίνει ἄρα τὴν πόλιν, τῆς τοῦ δικαίου ἀμοιρησασαν ἐπιστήμης, πολλὰ μὲν ἐν τῷ νομοθετεῖν ἀμαρτάνειν, ὥστ' ἐπὶ βάσεως ἰδρυμένην σαθρᾶς ἐντειστον εἶναι καὶ θαμὰ δονεῖσθαι, εἰς στάσιν ἐκ στάσεως μεταπίπτουσαν· πολλὰ δὲ καὶ περὶ τὴν τῶν νόμων ἐκτέλεσιν πλημμελεῖν, ὥστε νοσεῖν καὶ φθίνειν καὶ κατὰ βραχὺ χωρεῖν εἰς διάλυτον.

Ἐπεὶ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὥσπερ ἡμῖν ἤδη διὰ βραχέων δεδήλωται, ἦπου πᾶσι προσήκει τοῖς τὸν δικανικόν, ὥσπερ ὑμεῖς, προσηρημένοις βίον, πρῶτον μὲν τῇ τοῦ δικαίου θεωρίᾳ διηνεκῶς ἐνδιατρίβειν καὶ τῇ τῶν νόμων μελέτῃ ἐγκύπτειν μετὰ σπουδῆς, ἀεὶ σοφωτέρους τοῦ δικαίου κριτὰς καὶ τῶν νόμων ἐρμηνευτὰς ἑαυτοὺς πειρωμένους ἀναδεικνῦναι, ἵνα μηδὲν περὶ τοὺς νόμους δι' ἀγνοίαν ἄκοντες πλημμελώσιν· ἔπειτα δὲ καὶ ἔργῳ παρὰ πάντα τὸν βίον δικαιοσύνην ἀσκειν, μηδὲν πρὸς ἔχθος ἢ χάριν ἢ πρὸς τὸ συμφέρον πράττοντας ἢ λέγοντας, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν παντὶ τοῦ νο-

μίμου καταστοχάζομένους και πρὸς αὐτὸ τὸ δίκαιον ἀφορῶντας. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ ὄλωσ τὸς παιδείας οἴασον μετεληχότας ἤτους τῶν ἀπαιδευτῶν ὁρᾶσθαι πρὸς ἄτησιν ἀρετῆς, πάθει ταπεινοῖς και ἐπιθυμίαις ἀλόγοις δουλεύοντας· αἰσχίον δὲ τοὺς περὶ τὸ δίκαιον και περὶ νόμους ἐσπουδακότας μὴ πρὸς τὸ δίκαιον και τοὺς νόμους βυθμίζειν τὸν βίον, ἀλλὰ τὸν ἤτιτω λόγον κρείττω ποιεῖν, ἀηδῶς σοφίζομένους και τοῦ δικαίου ἐπίπροσθεν τὸ λημμάτιον ποιουμένους. Εἰκὸς οὖν ὑμᾶς, τῆς τοῦ δικαίου θεωρίας ἐραστὰς γενομένους χρήματος ἀτεχνῶς θεσπεσίου, τὴν προᾶξιν τῷ ἐπαγγέλματι ἔχειν ὁμολογοῦσαν, μηδὲ δόξαν τῶν νομικῶν ἀνδρῶν καταχεῖν, ὡς ἄρα ἀνομώτατοι πάντων εἴησαν και τοῦ δικαίου ὀλιγωρότατοι, αἰ μὲν τοὺς νόμους και τὸ δίκαιον ἔχοντες ἀνάστομα, τὴν δὲ ψυχὴν μεστήν φέροντες ἀνομίας και ἀδικίας.

Ἐτι δ' ἐντέλλομαι ὑμῖν και παρεγγυῶ αἰεὶ διὰ μνήμης τὸ καθίδρυμα ἔχειν, ἐν ᾧ τὰ τῆς παιδείας ἠρύσασθε νόματα, και τούτῳ ὠφελίμους ἑαυτοὺς αἰεὶ πειρᾶσθαι παρέχειν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τῷ τρισεβάστῳ τοῦ Πανεπιστημίου καθιδρυτῆ και προστάτῃ διὰ παντός τοῦ βίου εὐγνώμονεῖν, ἐνθυμουμένους, οἷαν τοῖς νέοις ὑμῖν πανδαισίαν μαθημάτων παντοδαπῶν και εἰς τροφήν τοῦ πνεύματος χρησιμωτάτων παρεσκευάσατο, και μεθ' ὑψηλοῦ τοῦ κηρύγματος εἰς τὴν τῶν λόγων δημοσινίαν πάντα συγκαλεσάμενος ἐμπορεῖσθαι αὐτῶν ἐς κόρον ἐπέτρεψεν, ὥστε κατὰ τὸν ποιητὴν *μηκέτι θυμὸν δεύεσθαι δαιτὸς ἔσσης*.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 5 Ἰανουαρίου 1849.

ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΣ Κ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

πρὸς τὸν φοιτητὴν Ἀραστάσιον Βασιλείου τὸν ἐκ Κρατιδίου, ἀναγορευόμενον διδάκτορα τῆς Ἰατρικῆς.

Ἐπειδὴ περ ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς καθηγητῶν κατὰ τὰ διατεταγμένα ἐξετασθεὶς ἄξιος κέρχισαι εἰς τοὺς διδάκτορας αὐτῆς δοκιμασθῆναι, τὴν κοινὴν ταύτης τῆς σχολῆς ψῆφον ἐπικυρῶν τῷ διδακτορικῷ ἀξιώματι κοσμηθῆναι σε συναινῶ.

Ὡς περ δὲ πατὴρ υἱῷ, νῦν πρῶτον τὴν πατρώαν ἐσίαν καταλιμπάνοντι και εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀπαίροντι, χρήσιμον εἰς τὴν ἀποδημίαν ἐφόδιον τὰς ἑαυτοῦ παραινέσεις δίδωσι φέρειν, οὕτω καὶ τὸς βραχέα τινα ὑποθέσθαι σοὶ βούλομαι πρὸς βύτερος νεωτέρῳ, ἐκ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ βίου εἰς τὸν πολιτικὸν και πολυμέριμον αὐτίκα μέλλοντι μεταβῆρεσθαι.

Ὅσῳ ζῶη και ὑγεία τῶν ἄλλων ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν τιμιωτέρη κρίνεται, τοσούτῳ πλείονος σπουδῆς και ἐπιμελείας ἀξιοῦσθαι προσήκει τὴν ἱεράν τῶν ἀσκληπιαδῶν τέχνην, ἣν ζωῆς σωστικὴν και ὑγείας περιποιητικὴν πάντες εἰδασιν οὔσαν· οὐμὴν δ' ἀλλὰ και τὸν ταύτην ἀσκοῦντα φιλανθρωπότερον τῶν ἄλλων εἶναι δεῖ και φιλομαθέστερον, βραθυμίας μὲν και φιλοχρηματίας ὡς ποβρωτάτῳ βαινόντα, προθυμώτατα δὲ τοῖς δεομένοις τὴν ἐκ τῆς τέχνης ὠφέλειαν παρεχόμενον και ἄγγελον σωτήρα ἐπιφαινόμενον παντὶ νοσοῦντι και κινδυνεύοντι, κἄντε πλούσιος τύχη ὦν, κἄντε πέννης, κἄν τῶν συνήθων και φίλων, κἄν τῶν ἀλλοτρίων και δυσμενέστερον πρὸς αὐτὸν διακειμένον. Δοκεῖ γὰρ μοι Ἰπποκράτης ὁ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης πατὴρ οὐ διὰ τοῦτο μόνον ἰσῶθεν ἐπονομάσαι τὸν ἱατρὸν, ὅτι παραπλησίως τῷ θεῷ ὑγείαν και ζῶην τοῖς ἀνθρώποις χαρίζεται, ἀλλὰ κακεῖνο δηλοῦν βουλόμενος, ὅτι τῆ τε φιλανθρωπία και τῷ χρημάτων και παθῶν καθυπέρτερον εἶναι ὡς οἶόν τε μάλιστα τῷ θεῷ αὐτὸν ὁμοιοῦσθαι προσήκει. Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν ἱεράν τῶν ἀσκληπιαδῶν και σωσίβιον τέχνην ἀσκεῖν ἐν τῷ βίῳ προήρησαι, ἐπιμελητέον σοὶ πρῶτον αὐτῆς ὡς ἔνεστι μάλιστα, ἵνα μὴ ποτε δι' ἄγνοιαν και ἀπειρίαν βλάβην ἀντὶ σωτηρίας ἐμποίησης τοῖς τὴν σὴν ἀρωγὴν ἐπικαλούμενοις· ἔπειτα δὲ και προθυμίας σε δεῖ μηδὲν ἐλλείπειν πρὸς τὸ παντὶ τῷ κἄνοντι βοθηεῖν, ἐνθυμούμενον, ὅτι τῆ τοῦ ἱατροῦ βραθυμία ἢ φιλοκερδεία ἢ φιλαπεχθημοσύνη οὐ μικρὰι παρέπονται συμφορὰὶ οὐδ' οἶαι ἐραδίως ἐπανορθοῦσθαι, ἀλλὰ τάχ' ἄν τις τῶν παθῶν τούτων ἠτιώμενος, πολῦτιμον ἀνθρώπου ζῶην διολέσειε και φιλάτου συζύγου χηρώσειε σύζυγον, και γονεῖς ἐρημώσειε τέκνων, και τέκνα πατρὸς ἢ μητρὸς ὀφανίσειεν.

Ἐπὶ τούτοις ἐντέλλομαι σοὶ μήτε τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν ᾧ ἐδιδάχθης, κατὰ τὸν βίον ἀμνημονῆσαι μήτε τῶν καθηγητῶν, οἷς ἐς τὴν ἐπιστήμην ἐχρήσω μουσταγωγοῖς· ἀλλὰ τούτους μὲν αἰεὶ τιμᾶν, ὡς εἰκὸς, και θεραπεύειν, ἐκεῖνῳ δὲ πειρᾶσθαι κατὰ δύναμιν ὠφελεῖν. Ἐπὶ πᾶσι δ' εὐγνώμονα σεαυτὸν διὰ βίου τῷ τρισεβάστῳ τοῦ Πανεπιστημίου καθιδρυτῆ και προστάτῃ παρέχειν, ὅς ἐκ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐστὶν τὰς ἐπιστήμας ἀνακαλέσας αἰτίος σοὶ γέγονε τοῦ μὴ πόβρω τῆς Ἑλλάδος πλανᾶσθαι κατὰ θῆραν σοφίας, ἀλλ' ἔχειν τῶν ταύτης ἀγαθῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι προχειρότερον ἀπολαῦειν και ἀπονώτερον.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 9 Ἰανουαρίου 1849.

ΕΡΥΘΡΑΙΑ.

Ἀνατίθῃ δὲ ὁ ἐκδότης τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῷ πρῶτῳ μὲν Καστορίας
νῦν δὲ Σμύρνης Κ. Κ. Ἀθανασίῳ, τιμῆς ἕνεκεν.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου Χίου, παραλλήλως πὺς αὐτῆ, κεῖται ἡ μέγιστη τῶν τῆς Ἰωνίας καὶ πάσης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐνίσθμων χερσονήσων, ἡ Ἐρυθραία, ἔχουσα πρὸς μὲν ἄρκτον, κατὰ τὴν Σμύρνην, τὸν Ἐρμαῖον κόλπον (λεγόμενον οὕτως ἀπὸ τοῦ εἰς αὐτὸν ἐκβάλλοντος Ἐρμου ποταμοῦ, τοῦ δριζόντιος τὴν Ἰωνίαν ἀπὸ τῆς Αἰολίδος), πρὸς δὲ μεσημβρίαν τὸν Ἐρέσιον κόλπον, ὅπου ἡ νῆσος Σάμος. Σημειωτέον δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ, ὅτι ὁ ῥηθεὶς ποταμὸς Ἐρμος λέγεται νῦν Γεδιζ, τουρκιστί, καὶ ὄχι Σαραβάτ, κατὰ τοὺς ἐν χρῆσει γεωγραφικοὺς πίνακας, τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς ἐν Φρυγίᾳ κωμοπόλεως Κάδωρ, τῶν, ὅπου αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ, τῆς τουρκιστί Γεδιζ, ὡτανεὶ ἐλέγετο Καδῆσιος ὁ ποταμὸς. Ἡ περὶ τῆς δὲ ὁ λόγος χερσονήσος ἔχει ὑψηλὰ καὶ ὑλῶδη ὄρη, πρόσθορρον μὲν τὸν Μίμαντα, λήγοντα εἰς τὴν Μελαίαν ἄκραν, προσόντιον δὲ τὸν Κώρυκον (κοινῶς Κόρακα), περὶ ὃν τὰ δύο ὀνομαστὰ ἀκρωτήρια Κωρύκειον καὶ Ἀργεον. Ὁ δὲ ἰσθμὸς τῆς χερσονήσου ταύτης, ὡς 50 σταδίων τὸ πλάτος ὢν κατὰ Στράβωνα, περικλείει ἐντὸς αὐτῆς τὰς Κλαζομενάς, πόλιν τοῦ Ἐρμαίου κόλπου, ἀφίνων ἐκτὸς, πρὸς τὸν Ἐρέσιον, τὴν πόλιν Τέω, πατρίδα τοῦ Ἀνακρέοντος. Ὁ δὲ περίπλους τῆς χερσονήσου λογίζεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ γεωγράφου ὑπὲρ τοὺς χιλίους σταδίους.

Ἐὰν ἀρχίσωμεν τὸν περίπλου τῆς χερσονήσου ταύτης ἀπὸ τοῦ Ἐρμαίου κόλπου, ἔχομεν παραλίως κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, Στράβωνα, Στέφανον τὸν Βυζάντιον καὶ ἄλλους, τὰς ἀκολουθοῦσας πόλεις, πολίχνας, κώμας, ἢ ἄκρας καὶ θέσεις ἀπλῶς καινήσιδια.

1. Κλαζομεναί, αἱ, πόλις περίφημος, πατρίς Ἀναξαγόρου τοῦ Φυσικοῦ, τοῦ ἐπικληθέντος Νοδός, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσεν ὁ τραγικὸς ποιητὴς Εὐριπίδης, καὶ ἄλλων διατῆμων ἀνδρῶν. Ἡ πόλις αὕτη ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπ' ἀνάγκης μειωκίσθη κατὰ τὰ Περσικὰ εἰς τὴν ἀντικρὴ νησίδα Μαράθουσαν, τὴν ὁποίαν μετέπειτα συνεχέρσωσε διὰ κρηπίδος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅτε ἐπειράθη καὶ νὰ κόψῃ τὸν ἰσθμὸν τῆς Ἐρυθραίας διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς συγκοινωνίας τῶν δύο προειρημένων κόλπων. Αἱ Κλαζομεναὶ σήμερον εἶναι μικρὸν χωρίον ἢ ἐπίγειον, λεγόμενον Κλαζομένιον καὶ κοινότερον Κλαζομενῶν, ἀπέχον ὀλίγον ἀπὸ τὴν νῦν πόλιν Βρούλα ἢ Βρουλά, τὰ, πρὸς Α-Β. Ἡ δὲ Μαράθουσα νησίς λέγεται κοινῶς Ἀγιος Ἰωάννης, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τοῦ Προδρόμου, πανηγυριζομένου κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν περιόικων, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐρχονται

εἰς τὴν νῆσον ἔφιπποι διὰ τῆς ῥηθείσης κρηπίδος, καὶ τοὶ φαρμάνης πολλαχοῦ. Καὶ τὸ μὲν Κλαζομένιον ἔχει ὡς 20 οἰκογενεῖας μεταπρατῶν καὶ ἀλιέων χριστιανῶν, ἡ δὲ Μαράθουσα σπείρεται, ἀκατοίκητος οὖσα.

2. Χυτρίον, τὸ, πολίχνη ἀπέχουσα ὀλίγον τῶν Κλαζομενῶν πρὸς δυσμὰς, μητρόπολις δὲ, ἦτοι πρώτη κατοικία, τῶν Κλαζομενίων διὰ τὸν αὐτόθι εὐρύχωρον λιμένα. Τὸνομα παράγεται ἀναμφιβόλως ἀπὸ τοῦ χέω, χύνω, καὶ σημαίνει τόπον ὑδρηλὸν καὶ λακκώδη, ὡς ἡ ἐν Κύπρῳ ἀρχαία πόλις Χυτρί, οἱ, ἡ νῦν Κυθραία. Ἡ θέσις τοῦ Χυτρίου λέγεται σήμερον Φαράρι, ἔχει δὲ εὐρύχωρον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα, ὅπου προσορμίζονται καὶ ὑδρεύονται τὰ πολεμικὰ πλοῖα.

3. Σκυφία, ἡ, πολίχνη Κλαζομενίων, ἀναφερόμενον οὕτω παρὰ τῷ Στεφάνῳ ἐκ τοῦ γεωγράφου Ἐσφόρου, παρὰ δὲ Παιουσανίᾳ Σκυπία. Πιθανῶς ἡ θέσις αὐτῆς, περὶ τὸ χωρίον Δαγλλ.

4. Λάμψος, ἡ, παρὰ μόνῳ τῷ Στεφάνῳ ἀναφερομένη οὕτω Λάμψος, μοῖρα τῆς Κλαζομενίων χώρας, ἀπὸ Λάμψου παιδὸς Καδίδρου. Πιθανῶς ὑπᾶρχε καὶ πολίχνη ὁμώνυμος, ἐξ ἧς ἔλαβε τὸνομα ἡ περιφέρεια· ἡ δὲ θέσις περὶ τὸν ἰσθμὸν ἴσως τῆς χερσονήσου πρὸς δυσμὰς, ὅπου οἱ ἀμπελῶνες τῶν Βρουλιωτῶν.

5. Πρὸ τῶν Κλαζομενῶν καὶ τοῦ Χυτρίου κεῖνται 8 νησίδια, ὢν τὸ μὲν ἀνατολικώτερον ἅμα καὶ νοτιώτερον εἶναι ἡ εἰρημένη Μαράθουσα, ἔχουσα περὶ αὐτὴν ἄλλα πέντε μικρότερα· τὸ δὲ δυτικώτερον καὶ ἀρκτικώτερον, ἅμα δὲ καὶ μέγιστον πάντων, εἶναι ἡ Δρυμούσα, οἰκουμένη τὸ πάλαι καὶ σώζουσα πολλὴν ὕλην ἀρχαίων κυτρίων. Σήμερον λέγεται κοινῶς Μακρονῆσι, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 30 οἰκογενειῶν ἀλιέων καὶ γεωργῶν, χριστιανῶν. Μεταξὺ δὲ τῆς Δρυμούσης καὶ τῆς Μαραθούσης κεῖται ἡ Πήλη, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἴσως καθὸ πηλώδης. Ὁ Πλίνιος λέγει, ὅτι οἱ παρ' αὐτῇ ἀγρευόμενοι ἰχθύες εἶναι πικροί. Αὕτη κατοικεῖται σήμερον ὑπὸ 4-5 οἰκογενειῶν χριστιανῶν, ἐκκλησιαζομένων εἰς τὴν Δρυμούσαν.

6. Ὑπόκρημος, ἢ Ἀπόκρημος, ὁ, πολίχνην κείμενον κατὰ τοὺς ἀνατολικούς τοῦ Μίμαντος πρόποδας πρὸ τοῦ λιμένος Χυτρίου τοῦ φραττομένου ὑπὸ τῆς ῥηθείσης νητίδος Δρυμούσης. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὑποκρήμου ἢ πλησίον αὐτοῦ κεῖται σήμερον τὸ χωρίον Σαρπάρι, κατοικούμενον ὑπὸ χριστιανῶν.

7. Κορύνη, ἡ, πολίχνη, κειμένη κατὰ πιθανολογίαν προσαρκτικῶς τοῦ Ὑποκρήμου, καὶ οὐ μακρὰν τῆς Μελαίνης ἄκρας, ἴσως (Φυλ. Ε.)

ἐκεῖ περίπου, ὅπου ὑπάρχει νῦν τὸ χωρίον *Ἀχρῖλι*, πρωτεύουσα τῶν περὶ *Μίμαντα* τόπων. Ἐρευνητέα τὰ περὶ αὐτῆς.

8. *Κορυνήιον*, τὸ, ἀκρωτήριον, πιθανῶς τὸ ἀρκτικώτερον πάντων, ὀνομασθὲν ἀπὸ τῆς πλησίον πόλεως *Κορύνης*.

9. *Μέλαινα ἄκρα*, ἢ, ἡ *Τουρκοχυδαῖστι* λεγομένη *Καράμπου-να*, τὰ Ἀυτόθεν ἔκοπτον οἱ ἀρχαῖοι μολίτας λίθους, ἤτοι μολοπέτρας, κατὰ τὸν *Στράβωνα*, ὡς κόπτουσι νῦν οἱ *Φωκαεῖς* κατὰ τὴν ἀντικρὺ παραλίαν.

10. *Κυβελία*, κώμη, ὀνομασθεῖσα ἴσως ἀπὸ ναοῦ τῆς *Κυβέλης*, τῆς μητρὸς τῶν θεῶν, πιθανῶς κατὰ τὸ νῦν ὄρεινόν καὶ περίοπτον χωρίον *Γιαῖλά*, ὅπου σώζονται ἀρχαῖα κατοικούμενον δὲ ἀναμίξ ὑπὸ χριστιανῶν καὶ τούρκων, ὡς 100 οἰκογενειῶν. Οἱ τοῦ *Κυπέρτου* νεώτατοι πίνακες τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας θέτουσι πλησίον τῶν Ἐρυθρῶν τὴν *Κυβελίαν*, ἢ ὁποία ὁμοῦς κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ *Στράβωνος* ἐνοεῖται μᾶλλον πλησιάζουσα εἰς τὴν *Μέλαιναν ἄκραν*.

11. *Σίδουσα*, ἢ, τεῖχος ἐπὶ ἄκρας λιμενώδους, περίπου κατὰ τὰ νῦν χωρία *Μοραστηράκι* καὶ *Βύσκοι*, καὶ οὐ μακρὰν τῆς *Κυβελίας*.

12. *Σίδουσα*, ἢ, νησίδιον πιθανῶς πρὸ τοῦ ὁμωνύμου τεύχους.

13. *Πτελεὸς*, ὁ πολίχμιον τειχισμένον, κατασχεθὲν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ *Πελοποννησιακοῦ* πολέμου, ὡς ἀναφέρει ὁ *Θουκυδίδης*: *Πθανῶς*, ὅπου νῦν τὸ χωρίον *Κουτσουμπακασέ* λεγόμενον *τουρκοχυδαῖστι*. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι παράλιον, ὡς ποτὲ ὁ *Πτελεὸς*, καὶ ἔχει ὡς ἑκατὸν οἰκογενείας χριστιανῶν καὶ *Τούρκων*.

14. *Οἰνοῦσαι*, αἱ, νησίδες τινὲς ἀπέναντι τοῦ *Πτελεοῦ* πρὸς δυσμᾶς. Τούτων ἡ μεγαλύτερα ἦτο κατοικημένη τὸ πάλαι, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἐλέγοντο *Οἰνοῦσαῖοι*. Τὰ νῦν λέγονται κοινότερον Ἀγνοῦσαι, αἱ, ἢ δὲ μείζων αὐτῶν ἑκατοικήθη αὐθις ἐκ τινῶν ἐτῶν καὶ ἔχει ὡς 150 οἰκογενείας. Οὐχὶ μόνον δὲ ἐκ τοῦ *Θουκυδίδου* *Η'*, κδ', ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἐξάγεται, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, κατέχοντες τὴν *Χίον*, εἶχον καὶ τὰς *Οἰνοῦσας* ὀχυρωμένας, ὡς καὶ τὰ προρρήθέντα φρούρια *Σίδουσας* καὶ *Πτελεῶν* ἐπὶ τῆς Ἐρυθραίας.

15. *Μελιούς*, οὐντος, ὁ τόπος τῆς Ἐρυθραίας καὶ πολίχμιον κατὰ *Στράβωνα* (ι), πιθανῶς ὅπου τὸ νῦν χωρίον *Με.λι*, περιέχον ὡς 100 οἰκογ. χριστιανῶν. Τὸ δὲ ὄνομα ἴσως ἐκ τοῦ φυτοῦ μελίας. Τὴν δὲ αὐτόθι ἄκραν, ἐν ἐλλείψει ἄλλου ὀνόματος, δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *Μελιούντιον ἄκρον*. Αὐτόθεν φέρονται εἰς *Σμύρνην* πολλὰ σταφύλια κρεμαστὰ διὰ χρῆσιν τοῦ χειμῶνος.

16. *Ἰαποὶ*, οἱ, νησίδια 4 περὶ Ἐρυθρᾶς κατὰ *Στράβωνα*, κείνται δὲ ἀντικρὺ τοῦ *Μελιούντος*, ἀπορράτιοντα προσαρκτικῶς τὸν Ἐρυθραίων λιμένα.

17. *Ἐλος*, τὸ, πολίχμιον τῶν Ἐρυθραίων κατὰ *Πλίνιον*, πιθανῶς παράλιον καὶ κατὰ τὴν θέσιν, ὅπου νῦν ἡ κωμόπολις ἢ λεγομένη *τουρκοχυδαῖστι* *Ρεῖζδερεὲς*, ἔχουσα ὡς 400 οἰκογενείας χριστιανῶν καὶ ἐκκλησιᾶν ὀνομαστὴν Ἁγίου *Κωνσταντίνου*, πανηγυριζόμενον κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν περιόικων. Αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ πηγή, καὶ θερμὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα χάριν καθάρσεως ἐπισκέπτονται κατὰ τὸν Ἀγούστον οἱ περιόικοι, κατασκηνοῦντες πρὸς τὸ παράλιον, ὅπου ὑπάρχουσι κτισμένα καὶ τινα καταλύματα.

18. Ἐρυθραί, αἱ πόλις τὸ πάλαι μεγάλη, τειχισμένη ἐπὶ λόφου καὶ παραλία, ὀνομασθεῖσα πρότερον *Κνωπούπολις*, ἀπὸ *Κνώπου*, τοῦ πρώτου αὐτῆς οἰκιστοῦ. Ἐντεῦθεν ἦσαν, *Σιδύλλα* ἢ Ἐρυθραία καὶ *Ναυκράτης* ὁ τὸν Ὀμηρον ὑπομνηματίσας καὶ ἄλλοι περιώνυμοι ἄνδρες. Αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ περίφημος Ἡρακλέους ναός. Ἐπὶ τῶν σωζομένων τῆς πόλεως ταύτης νομισμάτων (κατὰ τὴν *Μιονέτου* πραγματείαν) εὐρίσκωμεν πολλὰ ὀνόματα τῶν κατὰ καιροῦς ἐπισήμων αὐτῆς πολιτῶν, οἷον. *Φανόθεμις*, *Δήμαδος*, *Διονύσιος*, *Ἀγασίας*, *Δημήτριος*, *Βάτακος*, *Παράμονος*, *Πάτροκλος*, *Ζώπυρος*, *Ἀπολλόδοτος*, *Ἀπολλώνιος*, *Αὐτόνομος*, *Διοσπειθης*, *Ἐρμιππος*, *Μητροδώρος*, *Δαμάλης*, *Ἀρχεάνακτος*, *Ἡράκλειτος*, *Ἰατροκλῆς*, *Διόφαντος*, *Ἐρμων*, *Φίλων*, *Πολύκριτος*, *Κρατίδημος*, *Εὐθύμνηστος*, *Ἡρακλέων*, *Ἐπικούρου*, *Ἀρίων*, *Ἀπολλωνίου*, *Ἀρίων*, *Ἐρμοτρέφου*, *Δεινομένης*, *Ἡρακλέου*, *Ποσειδώνιος*, *Γνωτὸς*, *Ἐκατονόμου*, *Νικίας*, *Νισαίου*, *Μήτρας*, *Ἀγασικλῆς*, *Ἀντιπάτρου*, *Φίλων*, *Ἡρόστωνος*, *Ζώσιμος*, *Ἄξος*, *Ἀτταλος*, *Ἡράκλος*, *Δειμονέου*, *Θέρσις*, *Θέτου*, *Σύμαρος*, *Ἀντιόχου*, *Νίκων*, *Πρεῖμος*, *στρατηγός*, *Κλέων*, *Καρώνδου*, *Ἐδενος*, *στρατηγός*, κτλ. Σῶζεται καὶ νόμισμα τῆς πόλεως ταύτης, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν, *Χίων Ἐρυθραίων ὁμόνοια*. Τὰ νῦν ἡ πόλις κατεστραμμένη πρὸ πολλοῦ, μετεσχηματίσθη εἰς χωρίον χριστιανικόν, λεγόμενον κοινότερον κατὰ παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος *Λυθροί*, ἔχον δὲ ὡς 100 οἰκογενείας καὶ ναὸν εὐπρεπῆ τοῦ Ἁγίου *Κωνσταντίνου*, πανηγυριζόμενον λαμπρῶς ὑπὸ τῶν περιόικων καὶ θαυματουργόν, ἐν ᾧ σώζεται καὶ ἡ ἀρχαία καὶ περίφημος εἰκὼν τῆς Ἁγίας *Ματρῶνης*, ἀνήκουσα τῇ νήσῳ *Χίῳ*. Ὑπάρχει καὶ Ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν ὑπὸ τὸν *Σμύρνης* μητροπολίτην, διαμένων συνήθως παρ' αὐτῶ. — Συμβουλευόμενος τὸς *Κρηναίους* (κατοίκους *Κρήνης* ἦτοι *Τεσσεμέ*, πόλεως ἀπεχούσης ὡς 2 ὥρας ἀπὸ Ἐρυθρῶν πρὸς νότον) καὶ τοὺς ἄλλους περιόικους τῶν Ἐρυθρῶν, ἵνα περιποιηθῶσιν ἐκ νέου τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πόλιν, ἀνιστῶντες κατ' ὀλίγον καὶ τ' ἀρχαία τῆς πατρίδος αὐτῶν ὀνόματα κύρια καὶ τοπικά. Οἱ νῦν Ἐρυθραῖοι εἰσὶν οἱ πλεῖ-

στοι γεωργοί, ποιμένες και άλιεις. Ἄγνοοῦμεν δέ, ἀν ἔχουσι σχολεῖον.

19. Ἄλεος, ἐ ὁ παραρρέων τὰς Ἐρυθράς ποταμὸς, ἐφ' οὗ νῦν ὑπάρχουσι μύλοι.

20. Μεσάτη, ἡ ἄκρα, ἡ κλείουσα πρὸς μεσημβρίαν τὸν λιμένα τῶν Ἐρυθρῶν.

21. Φοιτικοὺς, δὲ πιθανῶς ὁ λιμὴν, ὅπου νῦν ἡ πόλις Κρήνη (Γεσμέ). Οἱ ἀρχαιολόγοι ἀμφιβάλλουσιν, ἀν ἦναι οὗτος ὁ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Κισσοὺς ἢ ὁ Κατύστης. Ἄλλὰ περὶ τῶν τριῶν τούτων καὶ ἄλλων τοπικῶν ὀνομάτων τῆς Ἐρυθραίας θέλομεν διαλάβει ἰδίως ἄλλοτε, πρὸς διασάφησιν τῆς θέσεως αὐτῶν κατὰ τὰ σημερινὰ ὀνόματα. Οἱ Κρηναῖοι φαίνονται φιλοπάτριδες καὶ ἄνδρες ὡς οἱ πρόγονοι αὐτῶν Ἐρυθραῖοι, καὶ εἶναι ἀξιεπίνοι δι' ὅσην ἐπιδεικνύουσι φιλομάθειαν καὶ περιποίησιν τῶν κοινωφελῶν καταστημάτων, ἀντιφιλοτιμούμενοι πρὸς τὰς καλὰς κοινότητας τῶν Συμυρναίων καὶ τῶν Χίων, μεθ' ὧν ἔχουσι συχὴν σχέσιν.

22. Ἀραι, καὶ Ἀραιαί, αἱ. Τρία νησίδια τῆς Ἰωνίας κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, πιθανῶς τὰ πρὸ τοῦ Ἀργένου ἀκρωτηρίου, ἀραιὰ ὄντα καὶ χαμηλά, λεγόμενα κοινῶς Διαβαταί, κείμενα δὲ μεταξὺ τῶν Ἐρυθραίας καὶ Χίου.

23. Ἐμβατον, τό, κατὰ τε Στέφανον τὸν Βυζάντιον καὶ τὸν Θεουκυδίδην, τόπος τῆς Ἐρυθραίας, πιθανῶς ὁ χειρρόνησος ἐκεῖνος, ὁ ἔχων στενὴν τὴν ἐμβασίαν, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ νῦν χωρίον Κάτω Παραγιὰν, κατοικούμενον ὑπὸ 200 περίπου χριστιανικῶν οικογενειῶν. Ὁ τόπος οὗτος ἀπολήγων εἰς τὸ Ἀργεον ἀκρωτήριο καὶ προήκων πρὸς δυσμὰς, πλησιάζει τὰ μεσημβρινὰ ἄκρα τῆς Χίου, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Θεουκυδίδου ἐξηγεῖ τὸ Ἐμβατον, τόπον κείμενον μεταξὺ Χίου καὶ Ἐρυθρᾶς.

24. Ἀργεον, τό, ἀκρωτήριο νεῦον πρὸς τὴν Χίον, ἰταλιστὶ Κάβοβιάγκον, ἢ τοι Λευκὸν ἀκρωτήριο, ὅπερ ταυτὸσημον τοῦ Ἀργένου.

25. Κισσοὺς, ὁ. λιμὴν καὶ πόλις τὸ πάλαι, πιθανῶς ὅπου νῦν ἡ ἐμπορικὴ πολίχνη Ἀλάσσατα, ἔχουσα ὑπὲρ τὰς 1000 οικογενείας χριστιανῶν καὶ ὡς 30 Τούρκων. Καὶ οἱ Κισσοῦντιοι (Ἀλασσατιανοί) ἐπαινοῦνται ὡς φιλόκαλοι καὶ φιλομαθεῖς, περιποιούμενοι τὰ κοινὰ καὶ τὰ σχολεῖα.

26. Ἀλόρησος, ἡ. νησίδιον πρόσγειον μεταξὺ τῶν ἄκρων Ἀργένου καὶ Κωρυκείου, ἀκατοίκητον.

27. Κωρύκειον, τό, ἄκρον, ἀπὸ τοῦ Κωρύκου ὄρους ὀνομασθέν, τοῦ ὁποίου εἶναι ἄκρα ἡ πρῶν τῶν τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου

μεσημβρινωτέρα. Αὐτοῦ πλησίον ὑπάρχει μέγαν σπήλαιον, λεγόμενον Σταυρὸς, διαμονὴ πολλάκις τῶν πειρατῶν. Λέγεται κοινῶς Κόρακας.

28. Κόρυκος, ὁ. λιμὴν στενόστομος, πειρατικὸς πάλαι καὶ νῦν, λεγόμενος κοινῶς Βρωμολιμένας. Τὸ δὲ ὑπερκείμενον ὄρος Κόρυκος λέγεται νῦν ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων Κόρακας.

29. Χαλκίς, ἡ. Πολίχνη ἐμπορικὴ τὸ πάλαι, ἔχουσα ὄρμον καὶ ὕδατα πότιμα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐλέγοντο Χαλκιδεῖς, ἢ δὲ πέριξ χώρα Χαλκίτις, ἡ. Πιθανῶς ἡ θέσις αὐτῆς, ὅπου νῦν ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, μικρὰ κώμη, ἐρημωθεῖσα ὑπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν.

30. Ἐραι ἢ Γέραι, αἱ. πολίχνην τειχισμένην κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου, σῶζον μέχρι νῦν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, ἀνῆκον δὲ σήμερον εἰς τὰ ὑποστατικὰ χριστιανοῦ τινος Βουουλιώτου, λεγομένου Χροτίδου. Αὐτοῦ ὑπάρχει πηγὴ ὕδατος καὶ ἀρχαῖα λείψανα. Οἱ φιλόλογοι ἀμφιγνώμοῦσι περὶ τῆς γραφῆς Ἐραι ἢ Γέραι. Ἄλλὰ σήμερον ἡ θέσις λέγεται Ἐρα ἐνικῶς, ὅπερ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην γλῶσσαν ἐσήμαινε γῆν, διότι ὄντως ὁ μετὰ τὸν μακρὸν καὶ τραχὺν Κώρυκον πεδινὸς οὗτος τόπος εἶνε τὴν φύσιν γαιώδης καὶ ἀρώσιμος.

31. Χερφαῖται, οἱ. λιμὴν ἢ ἐπίγειον τῶν Ἐρῶν, ἀντίθετος τῶν Κλαζομενῶν κατ' εὐθείαν πρὸς νότον.

32. Ἀλεξάνδρεια, τά. τόπος περὶ τὰς Ἐρας, ὅπου κατὰ τριετίαν ἐπανηγύριζον οἱ περίοικοι πρὸς τιμὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ τοῦτο ἴσως διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθεῖσαν διόρυξιν τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς ὄρελος τοῦ τόπου, ἢ δι' ἄλλην ἄγνωστον αἰτίαν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀναφέρουσι καὶ ἄλλα τοπικὰ ὀνόματα ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος Χερσονήσῳ, οἷον Ἐρυθρὰν λιμένα, Ἀδράστειαν πόλιν καὶ ἄλλα μεσόγεια μέρη, περὶ ὧν ἐν ἄλλοις αὐθις, ὡς καὶ περὶ τῶν προηγουμένων.

Ἡ Ἐρυθραία εὐάνδρει καὶ σήμερον μεταξὺ τῶν Ἰωνικῶν τόπων, οἱ δὲ αὐτόθι μωαμεθανοί, καίτοι καταγόμενοι ἐκ χριστιανῶν οἱ πλείονες, λογίζονται μισόχριστοι, καὶ ὡς τοιοῦτοι συνήρρησαν πολὺ εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰσὶν ἄλιεις, ναῦται καὶ ὑλοτόμοι. Τὰ βουνὰ τῆς Ἐρυθραίας ἔχουσι πολλὰ καὶ καλὰ δάση καὶ ἄγρια ζῶα, κάπρους, πανθήρας, τίγρεις κτλ. Περὶ τὸ Χύτριον πρὸς νότον ὑπάρχει τὸ Λυκοβοῦντι, κατοικούμενον ὑπὸ πολλῶν λύκων. Περὶ δὲ τὸν ἰσθμὸν, ἐντὸς αὐτοῦ, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα δύο χριστιανικὰ χωρία Κοκκινοχωρὶ καὶ Ἀλυσσίδα. Ἐνδέχεται

ἢ τῶν παλαιῶν Σκυφία ἢ ἡ *Λάμφος* νὰ ᾔηται τὸ νῦν λεγόμενον *Σειράδα* χωρίον, περίπου ἐν τῷ μέσῳ τῆς χερσονήσου, εἰ τιμὴ περιορίῳ, κατοικοῦμενον ὑπὸ Τούρκων καὶ χριστιανῶν. Παρὰ ταῦτα ὑπάρχουσιν ἐντὸς τῆς χερσονήσου καὶ ἄλλα πολλὰ χωρία, τὰ πλείω βαρβαρώνα.

Εὐχρῆς ἔργον ἐὰν ἐπιμεληθῶσι τινές τῶν νῦν λογίων Κλαζομενίων, Ἐρυθραίων καὶ ἄλλων Ἰώνων, νὰ ἐξετάσῃσι καλῶς περιηγηθέντες τὴν παλαιὰν καὶ νῦν κατάστασιν τῆς Ἐρυθραίας, καὶ περιγράψωσιν αὐτὴν διὰ τῆς Ἀμαλθείας, ἵνα ἔχη ἐκείθεν καὶ ὁ Συνέκδημος τὰς ἐλλειπούσας πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας γεωγραφίας αὐτοῦ τοῦ ἀξιολόγου μέρους τῆς εὐγενοῦς Ἰωνίας.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ.

ΤΟ ΦΩΝΗΤΙΚΟΝ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΜΕΜΝΟΝΟΣ.

Εἰς τὰς Αἰγυπτιακὰς Θήβας ἐν τινὶ μεγάλῳ οἰκοδομῆματι, ἀνεγερθέντι ὑπὸ Ἀμενόριος τοῦ Γ', βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων, ἴστανται δύο κολοσσαϊκὰ ἀγάλματα περίπου 60 ποδ. ὑψηλὰ, μονόλιθα, ἐκ ψαμμίτου κοκκωτοῦ (grès brèche), τὰ ὅποια παριστῶσι Φαραῶ τινὰ καθήμενον καὶ ἔχοντα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων ἐν διαθέσει ἀναπαύσεως. Ἐπὶ τῶν κνημῶν τοῦ ἐτέρου αὐτῶν εἶναι ἐγκεχαραγμένοι πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ καὶ Λατινικαί, μαρτυροῦσαι τὸ πραγματικὸν τῶν ἀρμονικῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοῦτο τοῦ Μέμνονος ἀγαλμα ἐξέπεμπεν, ἅμα προσβαλλόμενον ὑπὸ τῶν πρώτων ἡλιακῶν ἀκτίων. Ἐὰν θαυμάσια ταῦτα διδόμενα εὐκόλως διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν τὰς τοῦ Μέμνονος καὶ τῆς Ἡοῦς ἀναμνήσεις. Οἱ ἀρχαῖοι, οὐχ ἤττον εὐφρεῖς παρ' ἡμᾶς, δὲν ἔλειψαν εἰκονίζοντες καὶ ἐρμηνεύοντες τοιαύτην ὁμοιότητα. Ὁ Ὅμηρος παριστᾷ εἰς τὴν τρωϊκὴν πόλεμον Μέμνονά τινα μετὰ μυριάων Αἰθίοπων ἐλθόντα εἰς βοήθειαν τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Πριάμου (α). Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀχιλλεὺς ἔλαβε παρὰ τούτου δίκην τοῦ τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἀντιλόχου θανάτου, ὁ Ζεὺς κατέπαυσε τὴν λύπην τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἡοῦς, δαιωνίσας τὴν μνήμην τοῦ υἱοῦ αὐτῆς διὰ τῶν ἀξιωμαθημονεύτων μαχῶν, τὰς ὁποίας τὰ ἐπὶ τούτῳ δημιουργηθέντα πτηνὰ οἱ μεμνονίδαί συνεκρότουσιν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ. Τέλος οἱ Αἰθίοπες ἀνήγειραν εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν κατὰ τὴν ἄνω Αἰγυπτὸν ἀνδριάντα, περίφημον γενόμενον ἕνεκα τῶν μελωδικῶν ἤχων,

(α) Ὁ Πρίαμος ἦτον ἀδελφὸς τοῦ Τηθύου, πατρὸς τοῦ Μέμνονος (ἄρ. κατωτέρ.).

τοὺς ὁποίους τὴν πρώϊαν ἐξέπεμπε κατὰ τὴν ἀνατολὴν τῆς Ἡοῦς, καὶ τῶν πενήθιμων καὶ λυπηρῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους τὸ ἐσπέρας ἐξεφώνει ἅμα καλυπτόμενος ὑπὸ τῆς σκιᾶς καὶ τῆς νυκτὸς.

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα περιστατικὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καὶ μάλιστα ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος γενομένων διηγήσεων. Ἐτερον δὲ εἶδος διδομένων μᾶλλον συμπερασματικῶν παρὰ τὰ ποιητικὰ καὶ μυθώδη διηγήματα εἶναι αἱ μαρτυρίαι δύο συγγραφέων ὀλίγον ἀξιοπιστοτέρων, τοῦ Στράβωνος καὶ Παυσανίου, τῶν καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαλμα ἐν Θήβαις ἐπισκεψαμένων· ἰδοὺ τί λέγει ὁ τελευταῖος (Α'. μβ'). «Παρέσχε δὲ (θαυμάσαι) πολλῶ μᾶλλον ὁ κολοσσὸς ἐν Θήβαις ταῖς Αἰγυπτιαῖς, διαβάτη ἰὸν Νεῖλον πρὸς τὰς Σύριγγας καλουμένας· ἔστι γὰρ ἐτι καθήμενον ἀγαλμα· Ἡλεῖον Μέμνονα ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί· τοῦτον γὰρ φασιν ἐξ Αἰθιοπίας ὀρηθηῆναι εἰς Αἴγυπτον καὶ τὴν ἄχρι Σούσων. Ἀλλὰ γὰρ οὐ Μέμνονα οἱ Θηβαῖοι λέγουσι, Φαμένωφα δὲ τῶν ἐγγχωρίων, οὗ τὸ ἀγαλμα ἦν . . . ὁ Καμβύσης διέκοψε, καὶ νῦν ὁπόσον ἐκ κεφαλῆς εἰς μέσον σῶμα, ἦν ἀπεβρόμιον. τὸ δὲ λοιπὸν κάθηται τε καὶ ἀνά πᾶσαν ἡμέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βραῶ, καὶ τὸν ἦχον μάλιστα εἰκάσει τις κιθάρας ἢ λύρας βραγείτης χορδῆς.»

Τέλος αἱ Ἑλληνικαὶ καὶ Λατινικαὶ ἐπιγραφαί, ὑπὸ τῶν ὁποίων εἰσέτι κεκαλυμμένοι εἶναι αἱ κνήμαι τοῦ ἀγάλματος, εἶναι ἀληθεῖς δημόσιαι καταθέσεις, γενόμεναι παρὰ μαρτύρων μηδαμῶς ἐνδιαφερομένων περὶ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως φαινομένου θαυμασίου, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήρισεν ὡς φωνητικὸν τὸ περίφημον ἐκεῖνο ἀγαλμα. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας, 60 τὸν ἀριθμὸν, συλλεγείσας, δημοσιευθείσας, μεταφρασθείσας καὶ ἐρμηνευθείσας ὑπὸ τοῦ Λετρονίου (Letronne), ἀνθρωποὶ ἀσημαντοί, στρατιωτικαὶ χιλιάρχοι, ἐκατόνταρχοι καὶ δεκάδαρχοι, δημόσιοι λειτουργοὶ διαφόρων τάξεων, ἔπαρχοι καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει τῆς Αἰγύπτου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Σαβίνα ὁμοφώνως διακηρύσσουσιν ὅτι ἤκουσαν τὸ τοῦ Μέμνονος ἀγαλμα ἐκπέμπον φθόγγους κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Δηλοῦσι δὲ συνήθως τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τοῦ συμβάντος, καὶ τινές μὲν, ὡς ἰσχυροποιήσαντες τὰς ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου θαύματος μαρτυρίας, διακηρύττουσιν ὅτι μηδὲν ἄπαξ ἀκούσαντες, τὸ δεύτερον ἢ τρίτον παρατηρήσαντες, εὐκρινῶς ἐνόησαν τὸ γινόμενον· ἄλλοι δ' ἐξ ἐναντίας διαβεβαίωσιν ὅτι πολλάκις ἤκουσαν τὸν Μέμνονα. Τὸ μοναδικὸν τοῦ φαινομένου ἐξηγεῖ εὐκόλως τὸν ἐνθουσιασμὸν, τὸν ὁποῖον ἐνέπνεε, τὰς εἰς τὰς Θήβας περιηγήσεις, τῶν ὁποίων ἦτο τὸ πρώτιστον αἶτιον, τὰς πολλάκις ἀτυχεῖς τοῦ πνεύματος τῶν περιηγητῶν προσπάθειάς, ἐπιχειροῦν-

των να ἐγχαράξωσι στίχους ἑλληνικούς ἢ λατινικούς, καὶ τὴν διακημόνευσιν τῆς εὐνοίας, τὴν ὁποίαν ὁ Μέμων ἐχορήγει εἰς αὐτούς, καταδεχόμενος νὰ φωνήσῃ καὶ εὐχαριστήσῃ αὐτούς.

Παραλείποντες τὰς τῶν λοιπῶν ἐπιγραφὰς, θέλομεν ἐκθέσει τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, παρακολουθουμένου ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ πολλῶν ἀξιοματικῶν, γενομένην ἐπίσκεψιν, ἣς εἶναι σπουδαῖον συμβάν πρὸς τὴν τοῦ ἀγάλματος τούτου ἱστορίαν. Αὕτη ἔφερε πέραν παντὸς ὁρίου καὶ τὴν ἕκτασιν τῶν ἐπὶ τοῦ κολοσσοῦ ἐγκεχαραγμένων ἐπιγραφῶν καὶ τὴν γελσίαν ἔμφασιν τῶν ἐκφράσεων. Καθ' ἣν στιγμήν ὁ Ἀδριανὸς, ἐπισκεπτόμενος πάντα τῆς Αἰγύπτου τὰ θαυμάσια, ἔφθασε τέλος ἐνώπιον τοῦ Μέμνονος, ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος μόνον τὸ ὄνομά του μεγάλοις γράμμασιν Ἀδριανὸς αὐτοκράτωρ, τεκμήριον τῆς ἐπισκέψεως· τὰ δὲ λοιπὰ κατελείφθησαν εἰς τὸν οἶστρον τῶν ποιητῶν, οἵτινες δὲν ἔλειψαν τούτου. Μεταξὺ τούτων διεκρίθη ποιητήριά τις Ἰουλία Βαλβίλλα, ἐκπληκτικῆς γονιμότητος, μὴ λησμονήσασα καὶ τὴν ματαιόσχολον αὐτῆς γενεαλογίαν: « Οἱ εὐσεβεῖς μου πρόγονοι, λέγει εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ κολοσσοῦ ἐγχαραγμένους στίχους, ὁ σοφὸς Βαλβίλλος καὶ ὁ Ἀντίοχος σ' ἐπροσκύνησαν ἡδὴ (ὦ Μέμων)· ὁ Βαλβίλλος ἐγεννήθη ἐκ μητρὸς βασιλικῆς αἵματος, τῆς Ἀκμῆς, καὶ ὁ πάππος του ἦτον ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος. Ἀπὸ τούτων κατάγω τὸ εὐγενὲς αἷμα, τὸ ὁποῖον ῥέει εἰς τὰς φλέβας μου. Διαβάται, ρίψατε τὰ βλέμματα ἐπὶ τούτων τῶν στίχων, οἵτινες εἶναι ἐμοῦ τῆς Βαλβίλλης. »

Ἡ ἀνεψιὰ λοιπὸν τοῦ Ἀντιόχου ἦτον ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῆς Σαβίνης ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα αὕτη συνέταξεν ἐπὶ τοῦ θεμάτος τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένης ἐπισκέψεως τοῦ Μέμνονος, μᾶς δεικνύουσι πόσον εἶχε γενικευθῆ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἢ λατρείαν τοῦ ἀγάλματος τούτου, τὸ ὁποῖον καταρχὰς ἦτον ἀπλῆς περιεργείας ἀντικείμενον. « Στίχοι τῆς Ἰουλίας Βαλβίλλης, ὅτε ὁ αὐγουστος Ἀδριανὸς ἤκουσε τοῦ Μέμνονος. » τοιοῦτος εἶναι ὁ τίτλος, ὁ προηγούμενος τοῦ ἀκολούθου τεμαχίου δώδεκα ἑλληνικῶν στίχων, ἐγκεχαραγμένων πρὸς τὰ ἄνω τῆς ἀριστερᾶς κνήμης τοῦ κολοσσοῦ. — « Εἶχον ἀκούσει· ὅτι ὁ Αἰγύπτιος Μέμων, θερμαινόμενος ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίων, ἀνέπεμπε φωνὴν ἐξερχομένην ἐκ τοῦ θηβαϊκοῦ λίθου. Ἰδὼν δὲ τὸν Ἀδριανὸν βασιλέα τοῦ κόσμου, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐχαίρεισεν αὐτὸν, ὡς ἐδύνατο νὰ τὸ κάμη. Ἄλλ' ὅτε ὁ Τιτὰν, διερχόμενος τὸν αἰθέρα ἐπὶ τῶν λευκῶν αὐτοῦ ἵππων, κατεῖχε τὸ δεύτερον μέτρον τῶν ὠρῶν, δεικνύμενον ὑπὸ τῆς τοῦ γινώμονος σκιάς, ὁ Μέμων ἐκ δευτέρου ἐξέπεμψεν ὄξυν ἤχον, ὡς

τὸν χαλκίνου τινὸς ὄργανου πληττομένου, καὶ πλήρης χαρᾶς (διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν παρουσίαν) τὸ τρίτον ἐξέβαλεν ἤχον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐχαίρεισσε πολλάκις τὸν Μέμνονα, καὶ ἡ Βαλβίλλα ἐγράψε τοὺς ὑπ' αὐτῆς συντεθειμένους τούτους στίχους, οἵτινες δεικνύουσι ὅτι ἐναργῶς εἶδε καὶ ἤκουσεν· Εἰς πάντας ὑπῆρξε πρόδηλον ὅτι οἱ θεοὶ τὸν ἀγαπῶσιν. »

Ἐτερον τεμάχιον στίχων τῆς ἡμετέρας ποιητρίας ἀποδεικνύει ὅτι ἡ αὐτοκρατορίσσα Σαβίνα ἤκουσεν ἐπίσης τὸν Μέμνονα, καὶ ἡ Βαλβίλλα συνέγραψεν εἰς 6 ἑλληνικὸς στίχους τὰ ποιητικὰ τούτου πρακτικά. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἐν τοσοῦτῳ ὁ κολοσσὸς δὲν ἐδείχθη πολὺ φιλόφρων πρὸς τὴν Σαβίναν, μείνας ἄφρωνος. Τὴν δ' ἐπαυριον εὐχαρίστησεν αὐτήν, καὶ πάλιν ἡ Βαλβίλλα ὕμνησεν εἰς ὀκτὼ ἑλληνικὸς στίχους τὰ ἐμβριθῆ συμβεβηκότα. « Χθὲς μὴ ἀκούσαντες τὸν Μέμνονα, ἱκετεύσαμεν αὐτὸν νὰ μὴ ἦναι δευτέραν φορὰν κακόνους (διότι ἡ ὄψις τῆς αὐτοκρατορίας εἶχε φλογισθῆ ἐκ τῆς ὄργης)· καὶ νὰ ἐκπέμψῃ θεῖόν τινα ἤχον, μήποτε ὄργισθῆ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς καὶ μεγάλη ἀθυμία καταλάβῃ τὴν ἀξιοσέβαστον αὐτοῦ σύζυγον. Ὅθεν ὁ Μέμων, φέσηθεις τὴν ὄργην τοῦ ἀθανάτου τούτου ἡγεμόνος, παραχρῆμα ἐξέβαλε γλυκεῖαν φωνήν, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι εὐηρεστεῖτο εἰς τοῦτο ἢ τῶν θεῶν ὁμήγουρις. » Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ διαμονὴ τοῦ Ἀδριανοῦ κατὰ τὸ 130 μ. Χ. εἶναι ἐν τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τῆς κατὰ τὴν β'. ἑκατονταετηρίδα ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης. Δὲν εἶναι θαυμαστὸν ὅτι αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ τελεταί, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν αἴτιος, προσεῖλικυσαν εἰς τὰ διαβήματά του καὶ ἐθέρμαναν ποιητὰς. Μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἡ φήμη τοῦ Μέμνονος δὲν ἠλαττώθη παντάπασιν, οὐδ' ὁ ἀριθμὸς τῶν μαρτυριῶν τοῦ κοινῶς σεβασμοῦ, τῶν ὁποίων ὑπόθεσις ἦτο τὸ ἀγαλμα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντωνίνου ἀναφαίνονται καὶ ἄλλαι τινὲς ἐπιγραφαί, τὰς ὁποίας καὶ τοι περιέργους, συντομίας χάριν παραλείπομεν. Ὡστε νομίζομεν ὅτι εἶναι καιρὸς ν' ἀποκαταστήσωμεν ἐναντίον τοιοῦτων θερησκευτικῶν καὶ ποιητικῶν μαρτυριῶν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, νὰ εἰπωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ φωνητικοῦ τοῦ Μέμνονος ἀγάλματος, ἀν τοῦτο ἐφώνει, καὶ ὅπως ἐφώνει.

Ἀμένοφις ὁ Γ'. ἐκ τῆς 17. αἰγυπτιακῆς δυναστείας, ὅστις κατεῖχε τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου περὶ τὸ 1680 π. Χ. ἀνήγειρεν ἐν Θήβαις εὐρύτατον οἰκοδόμημα, ἐπὶ τῶν ἐτι σωζομένων ἐρείπιων τοῦ ὁποίου βλέπει τις συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενον τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος τούτου, δοξασθέντος διὰ τῶν μεγάλων κατὰ τῶν ἀσιατικῶν ἐθνῶν νικῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον οἱ ἀνδριάντες τοῦ θεμελιωτοῦ, κολοσσαϊκῶν δικστάσεων, ἔπρεπε νὰ κοσμῶ-

σι τὸ πρῶτιστον τοῦ οἰκοδομήματος μέρος, ἔστησε δύο τοιοῦτους μονολίθους ἐκ ψαμμίτου κοκκωτοῦ καὶ 60 πεδῶν ὑψηλοῦς πρὸς τὴν ἄκρην τοῦ κατὰ τὰ πλάγια τοῦ ποταμοῦ οἰκοδομήματος, εἰς τόπον ἐν ᾧ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτον ὁ κυριώτερος πυλὼν τῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὸ ὄνομα Ἀμενόφιον, παραχθὲν ἐκ τοῦ τοῦ βασιλέως Ἀμενόφ, ἢ Φαμενώφ, ἐξ οὗ οἱ Ἕλληνες παρήγαγον τὸ Ἀμενοφίς, ἢ Φαμενώθ ἢ Φαμενώφ.

Καὶ ὁ μὲν τῶν δύο κολοσσῶν ἴδρυται πρὸς μεσημβρίαν, ὁ δὲ ἕτερος πρὸς βορρᾶν τοῦ τῆς οἰκοδομῆς ἄξονος· ὁ τελευταῖος εἶναι ὁ κατὰ χρόνους, δυνατὸν εἰπεῖν, μεταγενεστέρους μεταμορφωθεὶς εἰς ἀγάλμα τοῦ Μέμνονος. Ἐφ' ὅσον μὲν διήρκεσεν ἡ αἰγυπτιακὴ δεσποτεία, ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀμενόφιος διετήρησε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὑπαρχόντων ἐν τῷ Ἀμενόφιῳ τῶν ἱερέων καὶ τῆς λατρείας τοῦ βασιλέως Ἀμενόφιος, καὶ οὐχὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἡοῦς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδέποτε οἱ Αἰγύπτιοι παρεδέχθησαν τὸν ξένον τοῦτον ἥρωα εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἰθαγενείας οὐδ' εἰς θρησκευτικὰς τελετάς· Ἐνθ' δὲ ἡ μὲν Αἴγυπτος αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἡ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κυριαρχία ἦτο πρὸς τῷ ἀποσθένυσθαι, τὸ φωνητικὸν ἀγάλμα εἰσέτι δὲν ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Μέμνονος· Μέχρι λοιπὸν τῆς τοῦ Καμβύσου εἰσβολῆς ἦτο μόνον ἀξιοθαύμαστον ἔργον, ἀνακαλοῦν τὸ ὄνομα καὶ τὴν δόξαν μεγάλου βασιλέως, καὶ συντελοῦν εἰς κόσμησιν τοῦ ἐκτεταμένου καὶ πλουσίου οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποῖου ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἦτον ὁ θεμελιωτής.

Ἀφοῦ δ' ἐπὶ τοῦ Καμβύσου αἱ μὲν Θῆβαι διηρηπάγησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ ναοὶ κατεστράφησαν καὶ οἱ τάφοι τῶν βασιλέων ἠτιμάσθησαν, τότε καὶ τὰ πρὸς τιμὴν τῶν ἀρχαίων βασιλέων σωζόμενα μνημεῖα δὲν ἔτυχον φεισμονῆς. Εἰς ταύτην λοιπὸν ἄρα γε τὴν ἐποχὴν τῶν Φαραῶν, ἐποχὴν συμφορῶν διὰ τὴν Αἴγυπτον, πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὸν ἀκρωτηριασμὸν τοῦ κολοσσοῦ τοῦ Μέμνονος; Γραπτὴ τις παράδοσις ἤθελε μᾶς ἐπιτρέψει νὰ πὸ πιστεύσωμεν (α). ἀλλ' αὕτη εἶναι ὀψιγενὴς καὶ μὴ συνάδουσα πρὸς γεγονότα ἐκείνης συμπερασματικώτερα. Ὅταν ἐν ταῖς Θῆβαις αὐταῖς ὠμίλησαν εἰς τὸν Στράβωνα περὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ Καμβύσου, ἐκατηγόρησαν μεγάλως τὸν Πέρσην μονάρχην διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τῆς πόλεως ταύτης· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν κολοσσὸν εἶπον εἰς αὐτὸν ὅτι κατεβράβη ὑπὸ σεισμοῦ τῆς γῆς· καὶ οἱ χρονολογοὶ λέγουσιν, ὅτι τῷ ὅτι κατὰ τι ἔτος, συμπίπτον μὲ τὸ 27 π. χ., αἱ Θῆβαι κατηρημώθησαν ὑπὸ σφοδροῦ τῆς γῆς σεισμοῦ. Καθ' ἣν

(α) Ἴδε τὸν Πausanίαν ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ.

ἐποχὴν ὁ Στράβων ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, δεκαπέντε ἢ εἰκοσιν ἔτη μετὰ τὸ μέγα ἐκεῖνο φαινόμενον, εἶδε τοὺς δύο κολοσσούς τοῦ Ἀμενοφίου τῶν Θηβῶν καὶ ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ὡς ἐξῆς: « Ἐνταῦθα δὲ (ἐν τῷ Μεμνονεῖῳ) δεῖν κολοσσῶν ὄντων μονολίθων ἀλλήλων πλησίον, ὁ μὲν σώζεται, τοῦ δ' ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη, τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας, πέπτωκε, σεισμοῦ γεννηθέντος, ὡς φασί. Πιπίστευται δ' ὅτι ἅπαξ καθ' ἡμέραν ἐκάστην ψόφος, ὡς ἂν πληγῆς οὐ μεγάλης, ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ μένοντος ἐν τῷ θρόνῳ καὶ τῆ βιάσει μέρους. » Καὶ τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος, ἐνθα ὁ κολοσσὸς δὲν συγγέεται μετὰ τῆς μυθολογικῆς τοῦ Μέμνονος ἐπιγραφῆς, εἶναι ἡ πρώτη εἰδήσις, τὴν ὁποῖαν ἡ γραπτὴ ἱστορία μᾶς παρέχει περὶ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τοῦ κολοσσοῦ, ὅστις βεβαίως ἦτο σύγχρονος τῆς μαρτυρίας ταύτης. Καὶ εὐκόλως δύναται νὰ ἐνοήσῃ τις τὴν ἐπὶ τοῦ μονολίθου τούτου ἐνέργειαν τοῦ σεισμοῦ τῆς γῆς, γνωρίζων ὅτι ὁ κοκκωτὸς ψαμμίτης λίθος, ἐξ οὗ εἶναι κατεσκευασμένος, ἔχει ἐνίοτε ῥήγματα εἰσχωροῦντα πολλὰ βαθέως εἰς τὰ πετρώματα, καὶ ὅτι παρόμοιον ῥήγμα συνήργησε πιθανῶς εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν κλονισμῶν τοῦ σεισμοῦ τῆς γῆς καὶ τὴν εἰς δύο παντὸς τοῦ ὄγκου τοῦ κολοσσοῦ μέρη διαίρειν, τῶν ὁποίων τὸ ἄνω ἀποσπασθὲν ἐβρίβη κατὰ γῆς.

Ἐκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὸν Στράβωνα ἄλλος τις Ἕλλην περιηγητὴς ὁ Πausanίης εἶδε τὸ μὲν ἀνώτερον τοῦ κολοσσοῦ μέρος κατεβριμμένον, τὸ δ' ἐπίλοιπον διαμένον εἰς ἣν καὶ ἐπὶ Στράβωνος εἶχε κατὰστασιν. Κατὰ μὲν τοὺς χρόνους τοῦ τελευταίου τούτου, ὀλίγα δηλ. π. Χ. ἔτη, ἐγένετο ἡδὴ λόγος περὶ τοῦ ἤχου, τὸν ὁποῖον ὁ βόρειος κολοσσὸς κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐξέπεμπε. πρὸ ὀλιγωτέρων δὲ τῶν 50 ἐτῶν δὲν ἐγένετο οὐδεὶς, τοῦλάχιστον δὲν εἶπεν τίποτε εἰς Διδώρον τὸν Σικελιώτην, ὅστις οὐδὲν περὶ αὐτοῦ ἡμῖν διέσωσε· πολὺ δὲ ὀλιγώτερον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου. Ἐπὶ δὲ τοῦ Νέρωνος κυρίως ἄρχεται ἡ μεγάλη φήμη τοῦ ἐν Θῆβαις φωνητικοῦ τοῦ Μέμνονος ἀγάλματος. Καὶ αἱ μὲν κυριώτεραι τῶν ἐπὶ τοῦ κολοσσοῦ ἐγκεχαραγμένων ἐπιγραφῶν εἰδομεν διὰ ποίων ἐμφαντικῶν λόγων ἐκφράζονται· οὐδεὶς δὲ τῶν συγχρόνων συγγραφέων ἀμφίβαλεν ἔκτοτε νὰ γράψῃ περὶ τοῦ θαύματος τῆς Αἴγυπτου: Ἰουβενάλις, Δίων Χρυσόστομος, Λουκιανός, Πausanίης, Πτολεμαῖος, οἱ πορευθέντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, Πλίnius, Τάκιος, Διονύσιος ὁ περιηγητὴς, οἱ μακρὰν τῆς χώρας ταύτης, ἅπαντες ἔλεγον εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῶν ὅτι ἡ προσβολὴ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐξέβαλλε φλόγγους ἐκ τοῦ λιθίνου τοῦ Μέμνονος ἀγάλματος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἦτο πολλάκις ὁ

μάρτυς τούτου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ἀντωνίων ἡ φήμη τοῦ θαύματος ἤϋξεν· εἰς τὴν αὐτὴν δ' ἀκμὴν διατηρουμένη, τέλος κατεσβέσθη ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, ὅστις διέταξε τὴν ἐπισκευὴν τοῦ κολοσσῶ.

Δύο τινὰ εἶναι οὐσιωδῶς παρατηρήσεως ἄξια εἰς τὴν τερατώδη ταύτην διήγησιν, τὸ μὲν ὅτι τὸ ἀκρωτηριασθὲν ἄγαλμα, περισταλὲν εἰς τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος, καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ μονόλιθον ἀναπέμπει τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους φθόγγους, οἵτινες ἐγογγήτευον τοσοῦτον τοὺς κατὰ τὴν Θηβαίδα περιγηγιάς. τὸ δὲ, ὅτι ἀποκατασταθὲν εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν, συμπληρωθὲν διὰ τῆς τοῦ ἀνωτέρου μέρους ἐπισκευῆς, καθίσταται παραχοῆμα ἄφωνον. Ἡ φωνὴ καὶ αἱ τὰς ὁποίας αὐτὴ προκύλλει τιμαὶ παύουσιν ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, εἰς τὸν ὅποιον ἀποδίδεται ἡ ἐπισκευὴ τοῦ κολοσσῶ, συνισταμένη εἰς πέντε λιθίνους δόμους, ἀποκαθιστῶντας τὸ ἀνδρείκειον τοῦ Ἀμενόφιου εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀναλογίας.

Τὰ δὲ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ σαφῶς ἐκ τῶν προηγουμένων πηγάζοντα, δύνανται ἐν τοῖς ἐξῆς ν' ἀνακεφαλαιωθῶσι· 1) δύο κολοσσοὶ ἀπετέλεσαν μέρος τῶν κοσμημάτων τῆς μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομῆς, τὴν ὁποίαν ἀνήγειρεν ἐν Θήβαις ὁ βασιλεὺς Ἀμένοφις. 2) οὗτοι κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον παρίστων αὐτὸν τοῦτον τὸν βασιλέα, καὶ φέρουσιν ἐπὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. 3) Ὑπέστησαν, ὡς πάντα τὰ λοιπὰ τῆς Αἰγύπτου μνημεῖα, τὰς ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ξένων ἐπιδρομῶν μεταβολάς. 4) σεισμὸς τῆς γῆς, κατὰ τὸ 27 π. χ. ἔτος συμβὰς, συνέτριψε τὸν ἕτερον τῶν κολοσσῶν, τὸν πρὸς βορρᾶν ἰδρυμένον. 5) ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα διεθρυλλοῦντο κατὰ τὴν χώραν οἱ φθόγγοι, τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐξέπεμπε τὸ εἰς τὴν θέσιν του διακείμενον μέρος τοῦ ἀγάλματος, ἢ τὸ ὑπόβαθρον, τὸ ὅποιον τὸ ἔρερεν. 6) ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος ἡ φήμη αὐτῆς γενικῶς διηκοθεῖσα ἀνήγγειλε θαῦμα προσελκύον τοὺς πάσης καταστάσεως περιέρχους. 7) ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς τὸ φωνητικὸν ἄγαλμα ἐθεωρήθη ἀπεικόνισμα τοῦ Μέμνονος, υἱοῦ τοῦ Τιθωνοῦ καὶ τῆς Ἥρας, χαιρετίζοντος καθ' ἑκάστην κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τὴν μητέρα του διὰ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ φωνῆς. Μετὰ τοῦ τὸ θαῦμα διεγείραντος συμφέροντος συνεμίγη εὐθὺς καὶ θρησκευτικὸς τις πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ Ὀμήρου, τὸν ἡμίθεον τοῦ Ἡσιόδου, τὸν βασιλέα τῆς Ἀνατολῆς, χαρακτηρῶν· ὁ δὲ θαυμασμὸς, ἀποθεώσας αὐτὸν, τῷ προσήνεγκε καὶ σπονδὰς καὶ θυσίας. 9) τὸ μὲν ἠκρωτηριασμένον ἄγαλμα ἐπεσκευάσθη ὑπὸ

τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου· ἡ δὲ θαυμασία φωνὴ αὐτοῦ δὲν ἠκούσθη πλέον· τὸ θαῦμα καὶ τὰ ἄσματα ἔπαυσαν παραχοῆμα.

Μόλις ἔφθασεν ἡ εἰς πολλὰ ἀρχαῖα μαντεῖα ὀλεθρία ἐποχὴ, καὶ εἰς μάτην ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε ν' ἀντιτάξῃ τὰ τοῦ Μέμνονος θαύματα εἰς τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐνῶ τὸ ἄγαλμα ἐπισκευασθὲν ἔπρεπε ν' ἀποκτήσῃ πολὺ ἀρμονικώτερον φωνὴν, νὰ διδῇ ἀληθεῖς χρησμούς, ἐξ ἐναντίας κατεστράφησαν τὰ θαύματά του, διότι ἠγνοεῖτο ἡ φύσις του· αἱ ἐπιτοπίως γινόμεναι παρατηρήσεις ἰκανῶς μᾶς ἐξήγησαν τὰς αἰτίας τοῦ ἀναντιβῆθου τούτου φαινομένου. Ὁμολογούμενον εἶναι ὅτι οἱ γρανῖται καὶ οἱ κοκκῶτοι ψαμμῖται πολλακίς κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου παράγουσιν ἤχον· καὶ ὡς πρὸς τὸ ἄγαλμα τῶν Θηβῶν, αἱ ἠλιακαὶ ἀκτίνες, λέγει ὁ Κ. Ροζιέρης, προσβάλλουσαι τὸν κολοσσόν, ἐξήραινον τὴν ἄφθονον ὑγρασίαν, δι' ἧς αἱ μεγάλαι τῆς νυκτὸς δρόσοι εἶχον καλύψει τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα κατάρθονον νὰ διαλύσωσιν ἐκείνην, ὑπὸ τῆς ὁποίας αἱ αὐταὶ ἐπιφάνειαι, ἀποβαλοῦσαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν στυλιπνότητα διεβρέχοντο. Ἐκ δὲ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς πράξεως ταύτης προέκυψεν ὅτι κόκκοι ἢ πλάκες τοῦ κοκκῶτου ψαμμῖτου, ἀποσπώμεναι καὶ παρευθὺς διαβρῆγγύμεναι, διὰ τοῦ βιαίου τούτου ἀποχωρισμοῦ ἐπροξένουν εἰς τὸν ἀκαμπτον καὶ πολλὰ ὀλίγον ἐλαστικὸν λίθον κλονισμόν ἢ βίαιον παλμόν, ὅστις παρήγε τὸν ἰδιαίτερον ἐκείνον ἤχον, τὸν ὑπὸ τοῦ ἀγάλματος κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐκπεμπόμενον.

Καὶ εἶναι βεβαίως ἄρωνον μετὰ δεκαεξ αἰῶνας. « Δὲν ἀρνοῦμαι, ἔγραφεν ἐκ Θηβῶν καὶ Χαμπολλίων ὁ νέος (Champollion le jeune) κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1829, δὲν ἀρνοῦμαι τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν τῶν ἀρμονικῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους τοσοῦτοι μάρτυρες ὁμοφώνως ἐπιβεβαιοῦσιν ὅτι ἤκουσαν μελωδομένους ὑπὸ τοῦ θαυματουργοῦ κολοσσῶ, ἅμα προσβαλλομένου ὑπὸ τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων· θέλω εἰπεῖ μόνον ὅτι, ἐν ᾧ πολλακίς κατὰ τὴν αὐγὴν ἐκαθήμεν ἐπὶ τῶν πελωρίων γονάτων τοῦ Μέμνονος, οὐδὲν μουσικὸν μέλος, ἐξελθὼν τοῦ στόματός του, ἤλθε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν μου ἀπὸ τοῦ μελαγχολικοῦ πίνακος, τὸν ὁποῖον ἔμπροσθέν μου ἐθεώρουν, τὴν πεδιάδα λέγω τῶν Θηβῶν, ἔθθα κεῖνται τὰ διεσπαρμένα μέλη τῆς πρωτογενοῦς τῶν βασιλικῶν πόλεων.»

Ἄλλὰ πῶς τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀμενόφιου ἐδυνήθη νὰ μεταμορφωθῇ εἰς τὸ τοῦ Μέμνονος; Ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἐξῆς· Μία τῶν παροικῶν τῆς πόλεως ταύτης, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Νείλου ὄχθης, ἐκαλεῖτο ἀνέκαθεν *Μεμνόρια* (λέξις Αἰγυπτιακῆς ἀρ-

χῆς, σημαίνουσα τόπον ταφῆς), ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἀξιολογηθέντα τῶν ἀποθεωθέντων βασιλέων οἰκοδομήματα, οἱ ναοὶ τοῦ Μεδινέτ-Ἀβού, τὸ Ῥαμέσιον καὶ τὸ Ἀμενόφιον (α). τὸ ὄνομα τοῦτο ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνευ δισταγμοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα τοῦ Μέμνονος αὐτῶν, καὶ πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐγκαταστάσεως τῶν Πτολεμαίων. Οὕτω λοιπὸν τὰ μὲν καλούμενα Μεμνόνητα οἰκοδομήματα ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Ὀμηρικὸν ἥρωα, ὁ δὲ Θυμᾶσιος κολοσσὸς τοῦ Ἀμενόφιου δὲν ἐδύνατο νὰ ᾔῃαι ἄλλος παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Μέμνονος. Οἱ Θηβαῖοι ἐν τοσούτῳ δὲν εἶχον λησμονήσει ὅτι ἦτον ἀπεικόνισμα τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν βασιλέως Ἀμενόφιου, καὶ διηγεῖται ὁ Πausanias ὅτι τὸν εἰδοποίησαν ῥητῶς περὶ τούτου, ὅταν τὸ ἐπεσκέφθη.

(Ἐπέμφθη ἡμῖν ἐκ Βιτωλίων τῆς Μακεδονίας, μεταρρασθὲν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ I. Π.)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ.

Δὲν ἠπατήθημεν ἐλπίσαντες, ὅτι οἱ τῆς φιλολογικῆς ἡμῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ Σχολῆς σοφοὶ καθηγηταὶ δὲν θέλουσιν οὐδόλως δυτχεράνει οὐδὲ μεμψῆθῃ ἡμᾶς, τολμήσαντας νὰ ἀνακαλύψωμεν ὀλίγας τῶν πολλῶν ἐλλείψεων, τὰς ὁποίας κατὰ δυστυχίαν ἔχει εἰσέτι ἡ Σχολὴ αὕτη. Καὶ πῶς βεβαίως ἠδύνατο ἄνδρες, ἐγγηράσαντες περὶ τὴν τῆς ἀληθείας ζήτησιν, καὶ τοῦτο πρῶτιστον καὶ τιμιώτατον τοὺς νέους διδάσκοντες, τὸ πάντα τῆς ἀληθείας ἠγεῖσθαι δεύτερα, καὶ δικαιοσύνην ἀσκεῖν, μηδὲν πρὸς ἕχθος ἢ χάριν ἢ πρὸς τὸ συμφέρον πράττοντας ἢ λέγοντας, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν παντὶ τοῦ τομίμου καταστοχαζομένους καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ δίκαιον ἀφορῶντας· τὴν δὲ ἐλευθερίαν τῆς διδασκαλίας ἀντιποιοῦμενοι καὶ ἀναγκαίαν ταύτην πρὸς τὰς τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπιδόσεις ἠγοῦμενοι εἶναι πῶς, λέγω, ἠδύνατο ἄνδρες τοιοῦτοι ἑαυτῶν μόνον νὰ ἀπαιτῶσι προνόμιον τὸ μηδένα αὐτοῖς ἀντιλέγειν, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐπικρίνεσθαι, καὶ πάντας αὐτοῖς διὰ τοῦ Αὐτοῦ ἔφα καὶ Αὐτοῦ ἔπραξεν ἐπευφημεῖν, μηδενὸς ἀποτολμῶντος καὶ τι ἐπανορθῶσαι, καὶ ἐπὶ τὴν εὐθειᾶν ἄγειν, καὶ σταθμοῦ τε καὶ μέτρου τὸ γνήσιον καὶ ἀκίδηλον ἐξετάζειν, καὶ παρὰ τοῦ ἐργάτου τὸν καρπὸν ἀπαιτεῖν, καὶ ἀπὸ τῶν σχολιῶν ἀπάγειν, ἐπὶ δὲ τὰ εὐθέα ἐπανάγειν;

Ἐπειδὴ λοιπὸν βέβαιοι ἤδη ἐσμὲν ὅτι καὶ ἀρεστὰ πράττομεν τοῖς

(α) Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐβλεπέ τις καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων βασιλέων ἱερεῖς τοῦ ἀποθεωθέντος βασιλέως Ἀμενόφιου.

τοῦ τοῖς νέοις ἦτοι ταῖς χρησταῖς τῆς πατρίδος ἐλπίσι συμφέροντος τὰ κράτιτα κηδομένοις καθηγηταῖς, δότε ἡμῖν ἐξουσίαν νὰ εἰπώμεν ὅτι καὶ λίαν καλὸν κρίνεται ὑπὸ πάντων τῶν εὐφρονούντων τὸ νὰ ἐνασχωσῶν οἱ καθηγηταὶ τοὺς νέους ἐν τῷ φροντιστηρίῳ πρὸς τὸ Ἑλληνιστὶ γράφειν, καὶ τοῦτο οὐχὶ δι' εὐτελῶν συνθέσεων, οἷα τὸ, Ἐὰν ἦς φιλομαθῆς, ἔση καὶ πολυμαθῆς· ἀλλ' ἐκλέγοντες ἐν τι βιβλίῳ ὁποιοῦδήποτε, γεγραμμένον ἐν τῇ καθομιλουμένῃ, τὴν τοῦ Ε. Σίμου, φέρ' εἰπεῖν, Ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἢ τοὺς τοῦ αἰοδίου Κοραῆ αὐτοσχεδίου στοχασμοὺς, ἢ τὴν τοῦ Κ. Βάμβα ἠθικὴν, ἢ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς λόγους τοῦ Οἰκονόμου ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπαιτοῦντες παρ' ἐκάστου τῶν φοιτητῶν ἢ παρ' ἀπάντων ὁμοῦ μετὰ φρασιν εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἐξ ἢ καὶ ἐπὶ τὰς σελίδων ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἀκρόασιν· ὅτε ἐπὶ τῆς διορθώσεως τῶν γυμνασμάτων τούτων ὁ ἄξιος τοῦ πανεπιστημίου φιλόλογος καθηγητὴς θέλει εὐρίσκει εὐκαιρίαν νὰ διδάσκῃ πράξει τε καὶ θεωρίᾳ τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα γενναῖά τε καὶ λίαν λυσιτελοῦντα πρὸς τὴν τοῦ Ἑλλήνος λόγου διακόσμησιν. Ἐὰν τοῦτο ἐγίγνετο, ἠέλομεν ἀποκτήσει πολλοὺς λογίους, ἱκανοὺς νὰ συγγράψωσιν Ἑλληνιστὶ, καὶ δικαίως ἠδυνάμεθα τότε νὰ ἀπαιτῶμεν παρὰ παντὸς ὀρεγομένου τὴν διδακτορικὴν τῆς φιλολογίας δάφνην, νὰ συγγράφῃ πρῶτον καὶ πραγματείαν τινὰ λόγου ἄξιαν εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικόν· ἀντὶ δὲ νὰ διατύρῃται καὶ νὰ κατηγορηθῆι ἡ ἑλληνικὴ ἡμῶν φιλολογία εἰς τὸ ἕξω γένος, ἠέλομεν ἔχει πολλοὺς ἐπαινέτας καὶ 500 ἢ καὶ 600 φοιτητὰς εἰς τὴν φιλολογικὴν Σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, ἄνδρας ἤδη τοὺς πλείστους καὶ πολιότριχας. Ἄς μὴ ἀντεῖπῃ μοί τις, ὅτι δὲν ἔχομεν τοιούτους καθηγητὰς! ἄπαγε! ὁ Κύριος Φίλιππος Ἰωάννου ἔδειξεν, ὅτι δύναται νὰ γράφῃ εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικόν· τὸ αὐτὸ δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ἐλπίσωμεν καὶ παρὰ τοῦ Ἀσωπίου, τοῦ Βάμβα, τοῦ Κουμανούδη καὶ ἄλλων σοφῶν συναδελφῶν αὐτῶν· ἀρκεῖ μόνον νὰ γείνη ἀρχὴ, καὶ νὰ ἐμποιηθῇ ἄμιλλα, καὶ ἡ ἑλληνικὴ εὐφυΐα θέλει φανῆν ὅτι δὲν ἐξέλιπει ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Ἑλληνα λόγον ἐγγηρασάντων διδασκάλων ἡμῶν. Ἄς ὁμολογήσωμεν πλέον, ὅτι δὲν φέρει πολλὴν εἰς ἡμᾶς τιμὴν, ἐν Ἀθήναις βιοῦντας καὶ παρ' αὐτῆν τοῦ Πλάτωνος τὴν Ἀκαδημίαν, καὶ τοῦ Δημοσθένους τὴν Πνύκα, καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ Λύκειον καὶ τὴν τοῦ Ζήνωνος στοὰν διδάσκοντας καὶ φιλοσοφοῦντας, τὸ νὰ μὴ ἡμεθα ἱκανοὶ νὰ γράψωμεν καὶ πραγματείαν τινὰ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῶν προγόνων ἰδίωμα, ὡς νὰ ὁμολογῶμεν ἅπαντες, συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ διαβοήτου Φαλλμεραῦέρου, ὅτι μόνοι οἱ ἀπόγονοι

τῶν ἐνδόξων ἐκείνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος συγγραφέων εἶναι ἀνίκανοι νὰ συγγράψωσι βιβλίον τι Ἑλληνιστί, ἐν ᾧ τόσοι καὶ τόσοι ἄλλογενεῖς φιλόλογοι καὶ Ἑλληνισταὶ ἄριστα τὸν Ἑλληνα διαπλάσσωσι λόγον.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν μετὰ πολλῆς ἀγαλλιάσεώς τε καὶ αὐχῆσεως ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ ἀνά χεῖρας τοῦ Φιλολογικοῦ Συνεκδήμου φυλλαδίῳ τὰς τοῦ Πρυτάνεως προσλαλιάς, ὡς ἠδεῖάν τινα καὶ μυρόπνοον ἀπὸ τῆς ἀκαδημίας αὖραν, ὡς γλυκύ τι καὶ ἑναρμόνιον ἀπήχημα ἀπὸ τῆς βροντοφώνου τῶν προγόνων σάλπιγγος, διὰ νὰ μὴ λέγηται πλέον ὅτι οἱ νέοι ἡμῶν φιλόλογοι, οἱ ἐν τῇ Ἑλλάδι καθηγηταί, δὲν δύνανται νὰ γράψωσιν Ἑλληνιστί.

— Τὸ τῆς Παιδείας ὑπουργεῖον διώρισε πρὸ μικροῦ ὑπουργοῦντος τοῦ Κ. Μαυρομίχλη, δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, συγκειμένην ἐκ τῶν ΚΚ. Κ. Λασιπίου, Γ. Γενναδίου, Φιλίππου Ἰωάννου, Θ. Μανούσου, Θ. Φαρμακίδου, Κ. Κοντογιάνου, Στεφάνου Κουμανοῦδη, Γ. Βούρη, Χ. Βάφα, καὶ Η. Μητσοπούλου, διὰ νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ πολλῶν ἀντικειμένων, ἀποδιδεσπόντων τὴν δημοσίαν ἐν Ἑλλάδι παιδείαν, καὶ μάλιστα περὶ τῶν εἰσαχθέντων καὶ εἰσαχθησομένων διδακτικῶν βιβλίων. Ὅλος ὁ φιλολογικὸς τῆς Ἑλλάδος κόσμος ἐπισυφύησεν τότε εἰς τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς τοιαύτης καὶ ὡς πολλοὶ προεῖπον ἔκτοτε, ὅτι καὶ ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη θέλει κατορθώσει, ὅτι κατορθώσει καὶ ἡ διοριθεῖσα νὰ ἐξετάσῃ καὶ γνωμοδοτήσῃ περὶ τῶν ἐχόντων ἐκδουλεύσεις καὶ δικαιώματα, ἀποκηθέντα κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τὴν πρόβρῃσιν ταύτην βλέπομεν ἐπαληθεύσαν σήμερον, καὶ ἴσως διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ δὲν θέλει εὔρει προθυμίαν καὶ ἐνίσχυσιν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ μάλιστα ἀπ' οὗ ἀνέγνωμεν πρὸ μικροῦ τὴν τοῦ σήμερον ὑπουργοῦντος Κ. Καλλιφρονᾶ ἐγκυκλίον, δι' ἧς ὁ Ἵπουργὸς οὗτος ὡς μὴ ἀναγνωρίζων τὴν ἐπὶ τοῦ προκατόχου του διοριθεῖσαν ἐκείνην ἐπιτροπὴν ζητεῖ πληροφορίας παρὰ τῶν διδασκάλων περὶ τοῦ ποῖα εἶναι καλητέρα ἑλλ. γραμματικῆ, διὰ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα. Δὲν θέλομεν νὰ εἰπώμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος πόθεν δύνανται τὸ Ἵπουργεῖον νὰ λάθῃ καλητέρας πληροφορίας, ἂν δὴλ. παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἢ παρὰ τῶν διδασκάλων· διότι περὶ τούτου θέλομεν διαλάβει ἐκτενεστέρον εἰς ἓν ἐκ τῶν ἐφεξῆς φυλλαδίων τοῦ Φιλολογικοῦ Συνεκδήμου. Μᾶς ἠρώτησαν ὡς οὖν τινες, τί λοιπὸν θέλει πράξει τὸ Ἵπουργεῖον ἀνίσως ἀντιμάχεται ἢ τῶν διδασκάλων γνωμοδοτήσεις πρὸς τὴν γνώμην τῆς ἐκ καθηγητῶν συγκειμένης ἐπιτροπῆς, καὶ ἡμεῖς ἀπεκρίθημεν ἐν ξηρῶν **Τίποτε**.

— Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἤδη ὁ λόγος περὶ ἐγκυκλίων τοῦ ἐπὶ τῆς παιδείας ὑπουργεῖου, τί νὰ εἶπῃ τις καὶ περὶ ἄλλης τινὸς ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς διδασκάλους, δι' ἧς ἀπαγορεύεται ὁ τῶν μαθητῶν ῥαβδισμὸς, δημοσιευθεῖσας καὶ διὰ πολλῶν ἐφημερίδων καὶ γενομένης παγκοίνου; Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι τοιαῦται ἐγκυκλίαι δὲν πρέπει νὰ δημοσιεύονται, ἀλλὰ νὰ πέμπονται μόνον πρὸς τοὺς γυμνασιάρχας, σχολάρχας καὶ διδασκάλους· τὸ μὲν διὰ νὰ μὴ μᾶς μαθητὴν καὶ ὀξὼ κόσμος, τὸ δὲ καὶ διὰ νὰ μὴ λαμβάνωσι πολλὴν εἰδήσιν τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως οἱ σπουδάζοντες παῖδες, οἵτινες δὲν συμφέρι νὰ γνωρίζωσιν, ὅτι ἀπολύτως καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν εἶναι ἀπηγορευμένον εἰς τὸν διδάσκαλον τὸ νὰ μεταχειρισθῇ καὶ ἐλαφρὸν τι βικιότερον μέσον πρὸς περιστολὴν αὐθάδους τινὸς καὶ ταραχτοῦ νεανίσκου· πολὺ δὲ ὀλιγότερον πρέπει νὰ ἐγκαθιδρύηται τὸ Ἵπουργεῖον δικαστήριον μεταξὺ μαθητῶν ἀτακτούντων καὶ διδασκάλων τιμωρούντων, ἀλλὰ ἡ ἐπὶ τούτου ἰσχυρὰ ἐπαγρύπνησις καὶ ἐπιτήρησις νὰ ἐμπιστευθῆται εἰς τὰς ἀμέσως καὶ ἐγγυτέρω προεσταμένους ἀρχὰς καὶ μάλιστα τοὺς γυμνασιάρχας καὶ σχολάρχας.